

Berit Nordahl

Tid tilbrakt i boligområdet

Analyse av beboergruppers opphold ute i områder med ulik utforming og bebyggelse

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Berit Nordahl

Tid tilbrakt i boligområdet

Analyse av beboergruppers opphold ute i områder med ulik utforming og bebyggelse

Prosjektrapport 265 – 1999

Prosjektrapport 265

Berit Nordahl

Tid tilbrakt i boligområdet

Analyse av beboergrupper opphold ute i
områder med ulik utforming og bebyggelse

Emneord:

Tidsbruk

Beboere

Boligområde

Gatenett

Byplanlegging

Multivariat analyse

ISSN 0801-6461

ISBN 82-536-0671-0

100 eks. trykt av

S.E. Thoresen as

Innmat: 100 g Fortuna

Omslag: 200 g Cyclus

© Norges byggforskningsinstitutt 1999

Adr.: Forskningsveien 3 B

Postboks 123 Blindern

0314 OSLO

Tlf.: 22 96 55 55

Faks: 22 69 94 38 og 22 96 55 42

Forord

Denne rapporten tar opp beboeres bruk av egne boligområder. Analysen inngår i et større prosjekt, kalt Sammenlignende Bomiljøstudier. I studiene er fire ulike boligområder studert i et opplegg basert på komparativ kasuistikk. To av områdene ligger i sentrumsområder i indre by to i ytre byområder. Det er Husbanken som har vært hovedfinansiør for Sammenlignende Bomiljøstudier.

Det er tidligere publisert en prosjektbeskrivelse med teoretiske og metodiske avveininger som prosjektet er basert på, en rapport fra hvert av de studerte områdene (hvert case) og flere temaanalyser.

I denne rapporten inngår alle fire studieområdene og analysen er en veksling mellom sammenlikning mellom case og på tvers av case. Temaet for analysen er dels deskriptivt: hvilken rolle spiller boligområdet som oppholdssted for moderne urbane mennesker og hvor i området er det de oppholder seg. Dels er den forklarende i det vi søker etter sammenhenger mellom opphold ute i boligområdet og karakteristika ved områdene og ved beboerne.

Det er sosiolog Berit Nordahl som har skrevet rapporten, og analysearbeidet har vært drøftet inngående med siv.ark. Jens Bjørneboe, sosiolog Siri Ytrehus og cand. oecon Viggo Nordvik, alle kollegaer her på NBI. Takk skal dere ha.

Thorbjørn Hansen
Forskningsjef

Berit Nordahl
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse:

Innledning.....	4
Tid tilbrakt ute i eget boligområde og forhold som påvirker dette	5
Utforming av boligene og området	6
Tilgjengelig tid og preferanser for bruk av tid	7
Om datagrunnlaget i analysen.....	8
Kort om innholdet i notatet	9
Fysisk miljø i de fire områdene	10
Bruk av bakgårder, benker og plener	16
Beboernes samlede tid ute i områdene	18
Tid brukt i området - interne variasjoner i de fire studieområdene	23
Betydningen av tilgjengelig tid og individuelle preferanser	27
Ulike livsfaser og tilgjengelig tid.....	28
Lokal orientering og tid i boligområdet	30
Betydningen av boligens utforming	33
Avslutning	38
Litteratur	41

Oversikt over tabeller og diagrammer:

Tabell 1: Karakteristika ved de fire områdenes gatenett, etter M. Southworths gjennomgang av faktorer som antas å ha innvirkning på antall fotgjengere i området	12
Tabell 2: Karakteristika ved de fire områdene: aktiviteter og tilbud	13
Tabell 3: Tur i området i de fire ulike boligområdene – variasjoner i hyppighet... ..	16
Tabell 4: Gjennomsnittlig antall minutter tilbrakt i nærområdet for de fire områdene.....	18
Diagram 1: Oppholdssted for beboere i indre Oslo, indre Bergen, ytre Oslo og ytre Bergen.....	20
Diagram 2: Andel som befinner seg i nærområdet i alle fire områdene, skilt for kjønn.	21
Diagram 3: Tall fra tidsnytteundersøkelsen: Andel som har gjøremål i nærområdet for beboere i byer over 50.000 innbyggere, skilt for kjønn.	22
Tabell 5: Tid i minutter i boligområdet for de fire områdene, splittet på.....	24
Tabell 6: Gjennomsnittlig tidsbruk i nærområdet for beboere i ulike boligtyper. Ant. min.	25
Tabell 7: Gjennomsnittlig tidsbruk ute i nærområdet for beboere i ulike boligtyper, for hvert av de fire studieområdene. (Ant. min.).....	26
Tabell 8: Gjennomsnittlig tidsbruk i boligområdet etter hovedbeskjeftigelse.....	28
Tabell 9: Omfang av tid i boligområdet for hjemmeværende, arbeidsledige og trygdede/pensjonister i hvert av de fire områdene (minutter pr. dag mellom 06.00 og 24.00).....	29
Tabell 10: Gjennomsnittlig tidsbruk for kvinner og menn i hushold med og uten skolebarn	30
Tabell 11: Gjennomsnittlig tidsbruk i boligområdet etter alder.....	31
Tabell 12: Gjennomsnittlig tidsbruk for beboere med og uten sterkt lokalt venne-nettverk	31
Tabell 13: Gjennomsnittlig nabokontakt etter om beboerne er oppvokst i området eller ei.....	32
Tabell 14: Gjennomsnittlig tidsbruk i boligområdet for nordmenn og førstegenerasjons innvandrere	32
Tabell 15: Regresjonsanalyse, tid tilbrakt i boligområdet, for beboere i rekkehus og andre typer boliger	34
Tabell 16: Logitanalyse, sannsynlighet for å tilbringe tid ute i boligområdet.....	35

Innledning

Det er en utbredt oppfatning at et boligområde med folkeliv er å foretrekke framfor folketomme gater og øde forsteder. Blant arkitekter og planleggere har dette mer eller mindre vært en norm eller et ideal som har gått parallelt med utviklingen av funksjonalistiske byidealer. Folketomme områder er noe de fleste arkitekter og planleggere forsøker å unngå, og innenfor planleggingsverdenen er en opptatt av hvordan en kan utforme nye områder slik at beboerne velger å ferdes ute i eget område - enten det er i forbindelse med konkrete ærend, rekreasjon eller andre formål. Som en motvekt til arkitektenes fokusering på funksjonell bygging, trakk samfunnsfagene fram momenter som var vesentlig for å skape tilhørighet og uformell sosial kontroll over områdene. I følge Schiefloe startet dette allerede i 20-årene, med at Clarence Perry framsatte normer at nye boligområder burde fastlegges ut fra det antall som skulle til for å etablere en barneskole. Videre pekte han på at det skulle være service og institusjoner innen området i gangavstand fra boligene, og at det skulle være åpne arealer for rekreasjon innenfor områdene (Schiefloe 1994, Perry 1939). Schiefloe betegner dette som naboskapsplanlegging (ibid), og prinsippene har i stor utstrekning ligget til grunn for utformingen av to av de massive blokkområdene som ble bygget på 60- og 70-tallet rundt våre største byer.

Noen av de samme idealene gjenfinnes i bypopulistisk tenkning om optimale bysamfunn (Fainstain 1994). Her ses folkeliv som liv og røre og kilde til opplevelser. Der beboere i alle aldre og grupperinger bruker sitt område, vil dette skape uformell sosial kontroll og virke trygghetsskapende. Innenfor kriminologien er det gjentatte ganger pekt på at folkeliv er et viktig trygghetsskapende element. Det er for øvrig langt mer usikkert om det reduserer den faktiske kriminaliteten. (Se bl.a. Følgesvold 1989, Merry 1981, Balvig 1978, Jeffery 1977.)

Jane Jacobs har vært talskvinne for betydningen av å skape større grad av sosial kontroll og trygghet, gjennom å skape opplevelseshold og folkeliv. Hun var opptatt av at urbane boligområder burde settes sammen av innbyggere i ulike livsfaser og med ulik kulturell bakgrunn. Hun var også opptatt av funksjonsblanding innenfor ulike delområder slik at forretningsliv og næringsliv ble integrert. Mye kan tyde på at idealet er vanskelig å realisere, og det er usikkert om den praktiske løsningen av dette blir det folk ønsker.

I bolig- og miljøfornyelsesarbeidet i etterkrigsbebyggelsen har det å få beboerne til å bruke sine nærområder vært et sentralt anliggende. De siste 20 årene har det blant annet vært gjort en del forsøk på å gi uteområder i tett bebygde områder mer attraktiv utforming.

Dette notatet tar opp beboernes opphold ute i området rundt der de bor. Vi skal se nærmere på bruken av uteområder i bysentre og i forsteder. Hensikten med notatet er både å få kunnskap om hvilken rolle boligområdet spiller som oppholdsarena for beboere i byområder i dag, og få økt innsikt i forhold som er med på å bestemme den enkeltes bruk av nærområdet.

Tid tilbrakt ute i eget boligområde og forhold som påvirker dette

Dette notatet føyer seg inn i en serie av analyser fra en sammenliknende bomiljøstudie som Byggforsk gjennomførte i 1994-1996. I studien inngår to områder i større bysentre (Oslo og Bergen) og to forstadsområder beliggende i randsonen av byene. Hensikten med bomiljøstudiene er å kartlegge omfang av samhandling og deltakelse blant innbyggerne i de fire områdene, og identifisere trekk ved samspillet mellom det sosiale livet i området og de fysiske omgivelsene.

Alle de fire områdene som er med i bomiljøstudien har gjennomgått fysisk opprusting, om enn delvis av beskjedent omfang. De to sentrumsområdene har, i tillegg til rehabilitering av boliger, opparbeidet gårdsrommene og fått flere gatetun og små plasser innimellom bebyggelsen. Begge de to sentrumsområdene har vesentlig større grad av funksjonsblanding enn de ytre områdene. De er imidlertid forskjellige mht. graden av funksjonsblandingen og mht. mangfold i befolkningen.

Også i de to forstadsområdene har det vært gjennomført miljøfornyelse. Her har en vesentlig del av innsatsen vært knyttet til sosiale tiltak, men også noe fysisk opprusting av fasader, torg og plener har vært gjennomført.

Men hvem er det som bruker uteområdene i sentrum og i forstedene? Og er det slik at en gjennom planlegging av boliger eller av områder som helhet, kan påvirke om beboerne velger å ferdes ute i eget nærområde eller foretrekker å være inne eller å dra ut av området?

Notatet har ikke som ambisjon å svare utfyllende på hva som motiverer beboere til å tilbringe tid ute i sine boligområder. Det at noen beboere benytter seg av lokale servicetilbud eller bruker nærområdet til rekreasjon, mens andre gjør alle sine ærender andre steder enn der de bor, er resultat av den enkeltes livssituasjon, tidsskjema, preferanser m.m. Dette notatet skal først gi en beskrivelse av hvor mye tid den enkelte tilbringer ute i sitt eget boligområde. Dernest skal vi studere om trekk ved områdenes fysiske utforming har noen selvstendig betydning for hvor mye den enkelte beboer bruker sitt område. Arkitekter har lenge arbeidet med utforminger som kan "lokke" beboerne ut av boligene og få dem som går ut til å forlenge sine uteopphold (se blant annet Gehl 1980).

Det bør her nevnes at beboere som bruker sin tid ute i området, ikke nødvendigvis inngår i lokale sosiale nettverk når de er ute. Selv om beboerne er i området på samme tid og på samme sted, trenger de ikke ha noen opplevelse av fellesskap. Her kan Sartres begrep om seriell struktur være avklarende. Aktørene er på samme sted til samme tid, men har atskilte og ulike formål. Beboerne er aktører som intraherer, men de fokuserer ikke på hverandre. Selv om de inngår i ansikt-til-ansikt interaksjon, er relasjonene mellom dem ikke personlige. Dette gjør det aktuelt å trekke inn et beslektet begrep, nemlig parallelle aktiviteter. Parallelle aktiviteter er med på å skape liv og røre i området. Selv om den enkelte beboer ikke opplever det å være på samme sted til samme tid med andre beboere som noe fellesskap, kan det liv og den røre som mange parallelle aktiviteter medfører, indirekte være med på å skape tilhørighet og trygghet hos den enkelte beboer. Når vi måler tid tilbrakt ute i området, måler vi noe planleggere og arkitekter har sett som kvalitet ved et område, og som nok i akkumulert form vil anerkjennes som kvalitet av en del av beboerne i området. Tid i boligområdet kan med andre ord betraktes

som en kvalitet på strukturelt nivå, på områdenivå. Det kan imidlertid vanskelig tillegges kvalitet på individuelt nivå, og vi ønsker i denne analysen ikke å se tid brukt i området som uttrykk for kvalitative størrelser som trivsel eller tilhørighet.

Denne analysen er ledet av to spørsmål eller problemstillinger:

1. Hvor mye tid tilbringes ute i lokalområdet/boligområdet?
Er det forskjeller mellom beboernes tidsbruk i sentrumsområdene og i forstadsområdene?
2. Hva kan forklare forskjeller i hvor mye tid den enkelte beboer tilbringer ute i området? Vi er opptatt av om deler av forskjellene kan forklares gjennom individuelle karakteristika, som tilgjengelig tid og lokal orientering, eller om trekk ved områdets fysiske utforming kan ha en selvstendig betydning.

Utforming av boligene og området

Som beskrevet ovenfor har arkitekter og planleggere lagt vekt på å utforme boligområdene slik at beboerne skal ønske å tilbringe sin tid ute i dem, gjøre en del av sine ærend der og bruke sitt nærområde til rekreasjon og utfoldelse. Basert på en tankegang om at flere av beboernes behov skal dekkes innenfor området, vil det å ha konkurransedyktige handlemuligheter og lokale serviceinstitusjoner i området være forhold som skulle bidra til at flere tilbringer mer av sin tid i området. Også fritidsaktiviteter og tilbud om kulturelle opplevelser og utfoldelse er elementer som burde få beboerne til å anvende tid i området. Tilbud, aktiviteter og tiltak kan studeres som forsøk på å påvirke beboernes orientering i retning av økt vekt på lokale forhold. Det kan derfor være aktuelt å trekke inn kjennetegn ved områdets (tjeneste)tilbud når tidsbruk ute i nærområdet skal analyseres.

Med referanse til Jane Jacobs og bypopulistene er det også grunn til å anta at områder med heterogen beboermasse (mht. livsfase og kulturell bakgrunn) også skaper et mangfold, som kan være med på å få innbyggerne til å få lyst til å bruke tid i området. Det samme kan være tilfellet med mangfold i funksjoner og blanding av boliger og bestemte typer næringsvirksomhet.

Innefor by- og forstadsplanlegging har en i de senere årene vært særlig opptatt av å fremme omfanget av *fotgjengere* internt i boligområdet. Det er pekt på at utformingen av gatenettet og omfang av kryssninger, smug og stikkveier som forbinder de større gatene/veiene, kan ha betydning for beboernes lyst til å ferdes til fots der de bor. Et viktig poeng her er betydningen av å ha mange kryssninger og møter mellom småveier, slik at fotgjengerne får mange "ruter" å velge mellom. Viktig er også at disse "rutene" er spennende og attraktive å benytte (Southworth 1997).

Det er grunn til å tro at også utformingen av boligbygget og de helt nære omgivelsene vil ha betydning for beboernes tidsbruk der, selv om dette er viet mindre oppmerksomhet de senere årene. Det er nærliggende å tenke seg at beboere i hus med egen hage heller bruker den enn fellesplener og parker i området til rekreasjon og avslapning, særlig i de voksne aldersgruppene, og at fellesplener brukes på en annen måte der det er svært mange som "sokner" til dem enn der det er relativt få.

Generelt er det slik at for beboere uten private hager vil mange av de funksjonene en hage har, enten salderes bort eller måtte legges til felles uteområder, avsatt til bestemte aktiviteter. Blant annet vil utendørs rekreasjon som avslapning og utfoldelse måtte skje i felles grøntområder eller i parker. En analyse av bruk av parker viser at ulike aldersgrupper oppsøker parker for ulike hensikter. Voksne og eldre søker fred og ro, yngre søker folkeliv og attraksjoner å se på, mens barn først og fremst søker utfoldelse og muligheter for fysisk aktivitet (Grahn 1991). Parkmessige anlegg og grønne fellesområder i forsteder har vanligvis lite å by på av opplevelser og folkeliv, mens en i sentrumsområdene kan ha større problemer med å finne områder som gir barn den ønskede anledning til utfoldelse, og eldre den ønskede ro og rekreasjon. Hva da med boliger uten egne hage, som blokker og bygårder? Bruker disse beboerne plene utenfor blokkene, eller bruker de tiden sin andre steder? Parker og plener som inngår som felles eiendom til flere beboere (som i borettslag) og private hager, må for øvrig sammenliknes ut fra ulike kriterier. De førstnevnte vil være offentlige, og brukerne har få muligheter til å skjerme seg. Rekkehusene og villaenes småhager er halvprivate soner med eksklusiv karakter, selv om det er innsyn og en viss grad av offentlighet knyttet til dem. Fellesplener som flere beboere bruker vil være et sted i mellom.

Det er lite forskning om hvordan ulike boligbygg virker inn på beboernes tidsbruk ute i boligområdet, utover noe forskning knyttet til massiv, monoton bebyggelse. I 70 årene og tidlig på 80-tallet ble det fra flere hold pekt på hvordan høyblokker skaper problemer for barns utelek og kontakten mellom voksne inne og barn ute (se diskusjon i Lange 1972, 1998). Høyblokker gjør det også vanskeligere for beboerne å anvende sine uteområder, de har ganske enkelt lengre vei mellom plenen og boligen, i alle fall de i øvre etasjer.

I analysen av hva som kan forklare variasjoner i tid tilbrakt ute i boligområdet, skal vi se om disse fysiske forholdene har noen selvstendig betydning. Et forsøk på å forklare variasjonene ut fra fysiske forhold, må imidlertid suppleres med individuelle forhold eller individuelle karakteristika knyttet til tilgjengelig tid, livsfase og den enkeltes lokale orientering.

Tilgjengelig tid og preferanser for bruk av tid

De fleste av oss har en mer utadventd livsstil i dag sammenliknet med det vi hadde for 10 år siden. Vi er blant annet mindre hjemme i fritiden enn tidligere. Dette gjelder kvinner og menn, og det gjelder både arbeidsdager og helgedager (Haraldsen og Kitterød 1992). Midt på dagen er 70 % av oss ute av våre boliger. Gir mindre tid hjemme seg utslag i mere tid i boligområdet? Eller bruker vi mer tid *utenfor* området?

Hvordan er dette for beboere i ulike livsfaser? Fra andre analyser vet vi at voksne som har barn i skolen har større kontaktflate i eget boligområde enn andre voksne (Nordahl 1996). Er det også slik at denne beboergruppen bruker mere av sin tid ute i området? Eller er det andre grupper som utmerker seg med at de bruker særlig mye eller særlig lite av sin tid i eget område?

Det er videre grunn til å tro at en vil finne kjønnsforskjeller i hvor mye beboerne oppholder seg ute i sitt boligområde. Uteoppholdene der en bor er for mange knyttet til andre gjøremål, som for eksempel det å gjøre ærend på vei til eller fra arbeidet. Analyser av kvinner og menns reisevaner viser at kvinner foretar flere reiser til fots eller med sykkel, og at de har

arbeidsplassen nærmere hjemmet enn menn (Hjorthol 1994). Hjorthol konkluderer sin gjennomgang med at kvinners gjøremål er mer lokalt basert enn menns. Dette skulle tilsi at de samlet sett tilbringer mer tid innenfor eget område enn menn.

Det er imidlertid ingen grunn til å anta at det er automatikk i sammenhengene mellom den enkelte beboers *tilgjengelige tid* og tid tilbrakt ute i boligområdet. Wikstrøm (1994) trekker inn begrepet *lokal orientering*, som kan forklare hvorfor noen beboere velger å tilbringe vesentlige deler av sin tilgjengelige tid innenfor boligområdet, mens andre velger andre oppholdssteder. Lokal orientering forteller om beboernes motivasjon og interesse for forhold der en bor. På grunnlag av studier i byfornyelsesområder og befolkningens ulike reaksjoner på sanering og flytting, identifiserer han fem ulike "beboertyper" med ulik tid de *kan og vil* anvende i området og ulik lokal orientering. De fem gruppene representerer kvalitative mønstre og kan vanskelig kvantifiseres. Wikstrøm skiller mellom de **delaktige**, som har mye uformell nabokontakt og som tar mye del i det som skjer i området. De **reserverte** har få bånd i området og prefererer å bruke tid og energi i byen og reserverer tette og nære relasjoner først og fremst til familie/slekt. De **tilstedeværende** er grupper som oppholder seg mye i området, men som ikke deltar. De er der, men har av ulike grunner knyttet få sosiale bånd innenfor området. De **fraværende** er de som har sine sosiale nettverk andre steder enn der en bor og som orienterer seg verdimeslig og kulturelt mot den store verden. Den siste gruppen er de **opptatte** som gjerne ville deltatt mer i området, men som ikke finner tid. Dette er gjerne familier med små barn hvor både mor og far er i arbeid. De fem beboertypene er illustrasjoner på hvordan den faktiske tiden den enkelte beboer tilbringer ute i området er bestemt av den enkeltes tidsskjema og deres individuelle preferanser.

Om datagrunnlaget i analysen

I 1993-1994 gjennomførte Byggforsk en serie med undersøkelser i fire ulike boligområder i de to største byene i Norge. Hvert av de fire områdene kan betegnes som case, og hvert case er beskrevet ved hjelp av ulike teknikker:

- Observasjon og fotografering av områdene
- Samtaler med nøkkelpersoner i hvert område (i gjennomsnitt 10 personer fra kommuneforvaltning og frivillige organisasjoner i området)
- Kartlegging av næringsvirksomhet i området
- Survey/spørreskjemaundersøkelse til et representativt utvalg hushold innen hvert område¹

Det er utarbeidet case-rapporter fra hvert område, hvor det metodiske grunnlaget er beskrevet og vurdert i detalj. (Se Nordahl 1996a, Nordahl og Knudtzon 1996, Ås 1996a, Ås 1996b.)

Å studere tid, eller retttere sagt bruk av tid, er en metodisk tilnærming innen samfunnsforskningen som har utviklet seg sterkt i løpet av de siste 30 årene. I 1965 ble det gjennomført en storstilt internasjonal undersøkelse med deltakere i syv land i Europa under

¹ Surveyundersøkelsene er gjennomført som strukturerte spørreskjemaintervjuer med oppsøkende intervjuere (med unntak av i indre Bergen, hvor det er benyttet ren postal teknikk). I gjennomsnitt er mellom 7 og 10 % av alle hushold i området intervjuet, og svarprosenten er mellom 70 og 85 %. I begge Oslo-områdene ble det gjort bruk av fremmedspråklige intervjuere slik at det var mulig å intervjuer beboere som ikke behersket norsk.

ledelse av den ungarske sosiologen Alexander Szalai. Den har dannet mønster for en rekke land, hvor tidsbrukstudier er blitt opptatt som en regulær virksomhet ved statistiske sentralbyråer verden over. Metoden går ut på at representative personutvalg fører en "tidsdagbok" for én eller flere dager. Her skrives ned i detalj hva de gjør i løpet av døgnet 24 timer. Her registreres også hvem de er sammen med og hvor aktivitetene finner sted.

Metoden for å studere tidsbruk for et helt døgn er omstendelig og undersøkelsene er meget kostbare. For våre formål har vi isteden utviklet en mini-tidsdagbok, hvor vi bare har spurt om *oppholdssteder* i løpet av en dag i tiden fra kl. 6 om morgenen til midnatt samme dag. Tre "steder" er blitt registrert: hjemme inne i boligen, i boligens nabolag/nærrområde, og utenfor dette nærområdet. Besvarelsen ble foretatt ved å tegne inn en linje i et diagram med 3x73 celler. Vi registrerte med andre ord oppholdssted for hvert 15 minutt i løpet av "dagen i går".

Opplysningene som vi har samlet på denne måten kan synes sparsomme, men vi har også mulighet til å trekke inn data for tidsbruk i hele landet som en bakgrunn for våre egne data. For dette formål vil vi bruke data fra Tidsnytteundersøkelsen 1990-91 (TNU) som Statistisk sentralbyrå har gjennomført.

Kort om innholdet i notatet

Analysen er delt i tre. Den starter med en oversikt over omfanget av tid brukt i eget boligområde, for hvert av områdene som inngår i studien. Dernest følger to deler som begge omhandler

forhold som kan ha betydning for tidsbruken; forhold knyttet til boligområdet og forhold knyttet til boligtype. Vi skal blant annet se etter den selvstendig betydningen av boligens utforming.

- Tid tilbrakt ute i de fire boligområdene; hvor er det mange ute og hvor er det få - og hva kan forskjellene skyldes - vurdert ut fra områdene som helhet og ut fra en forstad/sentrum dimensjon.
- Analyse av individuelle forhold; på hvilken måte henger tid brukt i boligområdet sammen med individuelle karakteristika, som alder, kjønn, livsfase, yrkesaktivitet m.m.?
- Analyse av fysisk utforming av bolig og områdene rundt. På hvilken måte henger tidsbruk i eget nærrområde sammen med bebyggelsesformer/boligtyper? Er det noen boligtyper som utmerker seg ved at beboerne bruker særlig mye eller særlig lite tid ute i området? Har bebyggelsestype en selvstendig effekt på omfanget av tid tilbrakt i eget boligområde?

Fysisk miljø i de fire områdene

De fire områdene som studien omfatter er relativt ulike. To av områdene ligger i indre by og ligger nær opp mot sentrum i byen. Begge har mye gammel bebyggelse. Bergensområdet har en del lave sammenbygde trehus, mens Osloområdet primært består av teglsteinsgårder i kvartalsstruktur. Området i indre Oslo omfatter også fire høyblokker fra 70-tallet.

De to andre områdene er forstadsområder som ligger omtrent 20 minutters reise fra sentrum. De er begge oppført i 70 årene og har vesentlig innslag av massiv blokkbebyggelse, men også lavblokker og rekkehus. Områdene er valgt ut for å danne parvise case. Områdene i indre by er mest forskjellige. Bortsett fra at begge ligger svært sentralt og i gangavstand fra bysentrum og til alle tilbud og aktiviteter som finnes der, er bebyggelsesstrukturen forskjellig.

Indre Oslo

Området i Oslo har kvartalsstruktur og disse er relativt store, sammenliknet med området i Bergen. Gårdene er i hovedsak bygårder i pusset teglstein, og en stor andel av dem er enten nye (10 - 15 år) eller rehabilitert. I utkanten av området ligger tre store lamellblokker fra 70-tallet på 13 - 15 etasjer og med en åpen gressflate rundt. En stor andel av leilighetene i området er små, og en ikke ubetydelig andel av beboerne bor trangbodd (Nordahl og Knudtzon 1996a).

Området har mange butikker med en lokal profil, og med et bredt varetilbud. Området har også mye smånæring (kontorer, små forlag m.m.). Næringene har begrenset publikumsprofil, men er så mange at området merkes av arbeidstakerne der, særlig om morgenen og om ettermiddagen. Området ligger sentralt og butikktilbudet, særlig innen asiatisk mat, rekrutterer spesielt interesserte kunder fra andre deler av Oslo. Tilreisende skaper med andre ord et visst folkeliv i gatene, i tillegg til det som beboerne selv måtte skape. Området har beskjedne grønne arealer, faktisk de mest beskjedne i hele Oslo. De grønne områdene kan deles i tre kategorier; gårdsrommene som ofte er store og relativt bra opparbeidet, lokale mindre plasser og småparker. Innenfor området finnes en liten park og fire små plasser med benker og busker, samt at området grenser opp mot to store, fine parkanlegg. (For nærmere beskrivelse se Nordahl og Knudtzon 1996a.)

Indre Bergen

Byområdet fra Bergen ligger også nær opp mot sentrum av byen. Bebyggelsen og tettheten i området er høyest nær sentrum og avtar oppover åsen. Nærmest sentrum er det bygårdsbebyggelse, men etter som en fjerner seg fra sentrum blir gårdene mindre og flere av dem er bygd i tre. Området rommer mange pittoreske gamle små trebygninger. Nær sentrum er det opparbeidet "gatetun" med benker og beplantning. I enkelte større gårder er gårdsrommet så stort at det egner seg for opphold. Mange av gårdene har imidlertid lukket gårdsromstruktur med svært små bakgårder. I områdene litt unna sentrum får flere av boligene små forhager og tildels også private små bakhager. Inne i områdets øvre del ligger en stor åpen park, godt skjermet for trafikk, med gode solforhold og med utsikt over fjorden. I øvre del av området ligger også noen lave lamellblokker med forhager og grønne arealer rundt.

Området har vesentlig færre næringsenheter enn Oslo-området. Den næringen som finnes ligger i hovedsak i bygårdsbebyggelsen nærmest sentrum. Området kan nok i noen grad være mål for "turister", folk utenfra området som spaserer tur der. I hovedsak er det imidlertid lite ekstern trafikk inn i området, og folkeliv i gatene er det områdets egne beboere som må stå for. (For nærmere beskrivelse se Ås 1996b.)

Ytre Oslo

Når det gjelder forstadsområdet i Oslo er dette sammensatt av tre typer bebyggelse. Nærmest senteret og stasjonen er det høye lamellblokker (10 - 12 etasjer) med opparbeidede grønne arealer rundt. Rundt senteret er det to små toetasjes lavblokker. Senteret er hovedstedet for handletilbudet i området og rommer et beskjedent knippe av butikker og tjenester. Vest for senteret ligger en stor trafikkert vei. Den danner en grense mot et felt med lave lamellblokker gruppert rundt tun. Også her er det opparbeidede grønne arealer rundt blokkene og tunene er felles oppholdsarealer. Både lavblokkene og høyblokkene er skilt fra den tredje boligtypen; rekkehusene, gjennom et større grønt belte, en skole og en mindre vei. Rekkehusene ligger noe høyere i terrenget enn blokkene og er delt i to områder. Helt i øst er området også bebygd med frittliggende eneboliger. Alle leilighetene har balkong, og alle rekkehusene har for- og bakhager. Det er ingen parker eller sentrale plasser i området, utover torget ved senteret. Det er imidlertid mange store grønne sletter rundt boligene og flere lekeplasser ved blokkene. Området har et åpent inntrykk, og de store gresslettene mellom delområdene og disse krysses av turveier. Området har lite næring. Også her er det beboerne selv som må lage det folkelivet som området måtte ha. (For nærmere beskrivelse se Nordahl 1996b.)

Ytre Bergen

Forstadsområdet i Bergen har en struktur som langt på vei er lik området i Oslo. Området ligger omtrent 20 minutters kjøring fra Bergen sentrum og er bebygd med høyblokker, lavblokker og noe rekkehus. Mellom blokkene er det store grønne arealer, de fleste beplantet og pent opparbeidet. I likhet med forstadsområdet i Oslo har alle blokkene balkonger eller terrasser og rekkehusene har for- og bakhager. Videre er det lite næring inne i området, den er i hovedsak lagt til senteret ved inngangen til området. Her er det et stort kjøpesenter med bredt varetilbud og private og offentlig tjenester. Kjøpesenteret ligger ved et trafikk-knutepunkt og betjener et langt større oppland enn områdets beboere. Mellom de ulike delene i områdene er det skogkledde åser. Området er kuppert og bebyggelsen er i hovedsak lagt til dalbunnene, mens skogkledde åser står ubebygde. Dette gjør at området deles i soner og ikke virker massivt, selv om blokkene tildels er svært store. (For nærmere beskrivelse se Ås 1996a.)

Kort om fysisk utforming og folkeliv

I analysen skal vi identifisere de strukturelle rammene som bygninger, gater, veier og friområder utgjør for beboerne, og som legger føringer på deres bruk av området. Vi skal også vurdere hvordan strukturene kan være med på å fremme eller hemme folkeliv. I vurderingen har vi sett det som fruktbart å støtte seg på den såkalte neotradisjonelle tilnærmingen². Denne

² Neotradisjonell tilnærming til byutvikling beskrives av Southworth som en av de få alternativer til en tilfeldig forstadsvekst. Tilnærmingen er historistisk og har den tradisjonelle landsbyen som ideal. Retningen har blitt kritisert fra flere hold. Southworth tar utgangspunkt i en kritikk av at en bare vektlegger det fysiske forhold. Han ser en analyse av gate/veinettet som et forsøk å trekke inn det sosiale aspektet. Argumentet er at gatestrukturen fremmer eller hemmer sosialt liv generelt og antall fotgjengere spesielt.

tilnærmingen faller på mange punkter sammen med bypopulistene og visjonene til Jacobs. Som betegnelsen tilsier henter de sin inspirasjon fra de tradisjonelle småbyene.

Neotradisjonelistene etterstreber bymessig tetthet og vektlegger blandet bruk, tilrettelegging for offentlig transport, tilrettelegging for fotgjengere og syklister, og et innbyrdes forbundet gate/veinett.

Michael Southworth peker på at neotradisjonalistiske byidealer avviker både fra funksjonalismens massive bebyggelse og fra spredte småhus, slik de er kjent i amerikanske forsteder. Han er opptatt av at en ikke bare fokuserer på utformingen av boligene, men på den samlede bygningsstrukturen og gatenettet i området. Han har sammenliknet en eldre småby i California med to nye forsteder som begge er basert på neotradisjonelle prinsipper, og på grunnlag av dette kommer han fram til kriterier for gatestruktur som skal være særlig godt egnet for å fremme omfanget av fotgjengere i området. Vi har anvendt disse kriteriene for å sammenlikne utformingen av de fire studieområder.

Southworth peker på at fotgjenger- og syklistvennlig gatenett skal romme mange *knutepunkter*. Dette gjør det mulig å velge *alternative ruter*, og det skal derved øke interessen for å ferdes nettopp til fots eller på sykkel. Gatenett som antas å fremme andelen med fotgjengere skal med andre ord ha mange krysninger og mange småveier som forbinder ulike deler av området (smug og stikkveier). Det å ha *mange veier inn/ut av området* pekes også på som viktig for å fremme fotgjengerandelen. Når det gjelder forhold som antas å hemme eller redusere omfanget av fotgjengere, pekes det på at veier som går i *store slynger er kjedelige*, og hyppig bruk av blindveier (uten fotgjengerforbindelse videre) hemmer interessen for å ferdes til fots. Neotradisjonell planlegging er også opptatt av utformingen av bebyggelsen, hvordan bygningskroppene er vendt i forhold til gateløpet, og hvordan offentlige plasser kan brukes som ledd i et gatenett. Det er ikke rom til en full analyse av de fire områdene ut fra disse prinsippene, men nedenfor er gatenettene i de fire områdene analysert ut fra noen av de neotradisjonelle prinsipper. (Kartene som ligger til grunn for plasseringen finnes som vedlegg.)

Tabell 1: Karakteristika ved de fire områdenes gatenett, etter M. Southworths gjennomgang av faktorer som antas å ha innvirkning på antall fotgjengere i området

	Indre Oslo	Indre Bergen	Ytre Bergen	Ytre Oslo
Omtrentlig antall gatekryss	30	60	13	30 ³ (15)
Antall veier inn til området	17	14	6	18 ⁴ (10)
Antall smug/forbindende gangveier	Få/ingen	Mange	Mange	Mange
Antall blindveier	0	0	14	9 ⁵
Antall slynger	1	0	3	2

Også den organisatoriske strukturen med service og tilbud av ulike slag vil kunne bidra til å "lokke" innbyggerne til å ferdes ute i området, enten det er som deltakere eller konsumenter. I tillegg vil det å ha næringsvirksomhet lokalisert i området også kunne bidra til å skape folkeliv og mange parallelle aktiviteter.

³ Halvparten av disse ligger i villaområdet.

⁴ 10 av dem er i villaområdet

⁵ Majoriteten av disse er å finne i rekkehusområdene.

Tabell 2: Karakteristika ved de fire områdene: aktiviteter og tilbud

	Indre Oslo	Indre Bergen	Ytre Bergen	Ytre Oslo
Totalt antall registrerte virksomheter i områdene ⁶	330	186	123 ⁷	151
Derav antall dagligvareforretninger	8	7	4	3
Derav registrerte frivillige foreninger	54	8	16	11

Når det gjelder de to indre byområdene er det indre Bergen som utmerker seg med mange veikryss og mange smug og små passasjer. Indre Bergen har, sammenliknet med indre Oslo, få frivillige foreninger. De registrerte foreningene har imidlertid flere tilbud til ulike grupper av beboere, som for eksempel idrettsforeningen. Indre Oslo har imidlertid vesentlig mer næringsvirksomhet (dette er i hovedsak små kontorbedrifter og en god del lokale servicebedrifter). Det mest påfallende med indre Oslo er de mange frivillige foreningene. Fra case-analysene vet vi at en god del av disse også rekrutterer medlemmer som bor andre steder i byen.

Kartene på de to neste sidene viser områdenes disponering. I kartene kommer ikke topografien godt fram. Indre Bergen har store høydeforskjeller. Bebyggelsen er mindre massiv jo høyere opp i åsen en kommer og jo lenger vekk fra sentrum en kommer. Et annet trekk ved bebyggelsen i indre Bergen er de mange små og lukkede kvartalene. Bakgårdene utgjør i begrenset grad oppholdsarenaer. I indre Oslo er kvartalene vesentlig større. Som et ledd i byfornyelsen ble en del av de indre gårdene revet og svært mange av bakgårdene er nå åpnet, og de aller fleste er opparbeidet og beplantet. Høyblokkene befinner seg lengst syd i området.

Området i ytre Oslo er preget av trafikkkårene som går gjennom området. I øst-vest retning går både jernbane og en større vei. Jernbanen skiller blokkområdet fra et felt med eldre villabebbyggelse. Veien skiller høyblokkene fra lavblokkene (med unntak av lavblokkene like ved senteret), og veien på tvers skiller de to rekkehusområdene. Området er svært flatt, med unntak av skråningene der rekkehusene ligger. I nord leder veien til et stort kjøpesenter og T-banestasjon.

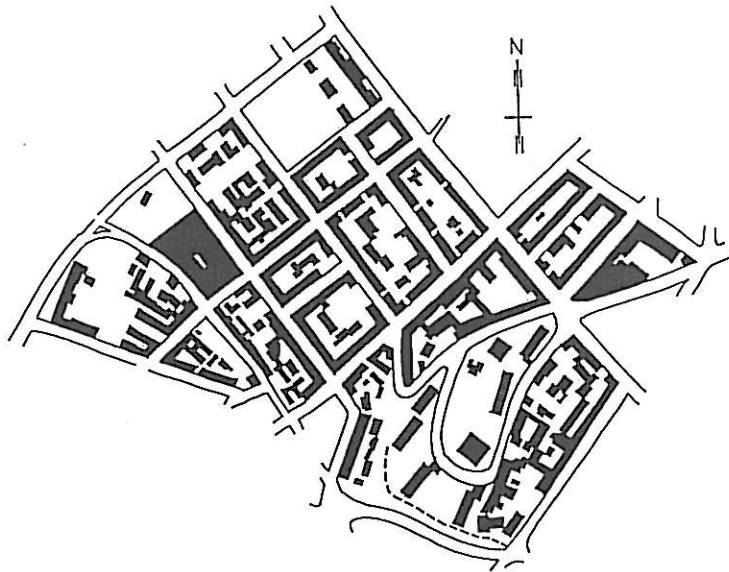
Ytre Bergen ligger som en satellitt ved en større transportåre. Kjøpesenteret som dominerer på kartet ligger i bunnen av en dal. Senteret er også et trafikknutepunkt og rommer en buss-terminal. I sør grenser området til et lite villaområde, i øst mot trafikkkåren og mot skogkledde åser i nord og vest.

De fire kartene har samme målestokk, og rommer omtrentlig samme antall hushold (ca. 2000). Dette viser at byområdene har langt større tetthet enn forstadsområdene.

⁶ Virksomheter registrert av Televerket med adresse innenfor området. Se for øvrig case-rapportene for detaljer om registrering og type virksomhet.

⁷ Halvparten av disse (74) ligger i senteret.

Kart over områdene i indre Oslo og ytre Oslo.
Nedfotografert fra 1:5000.

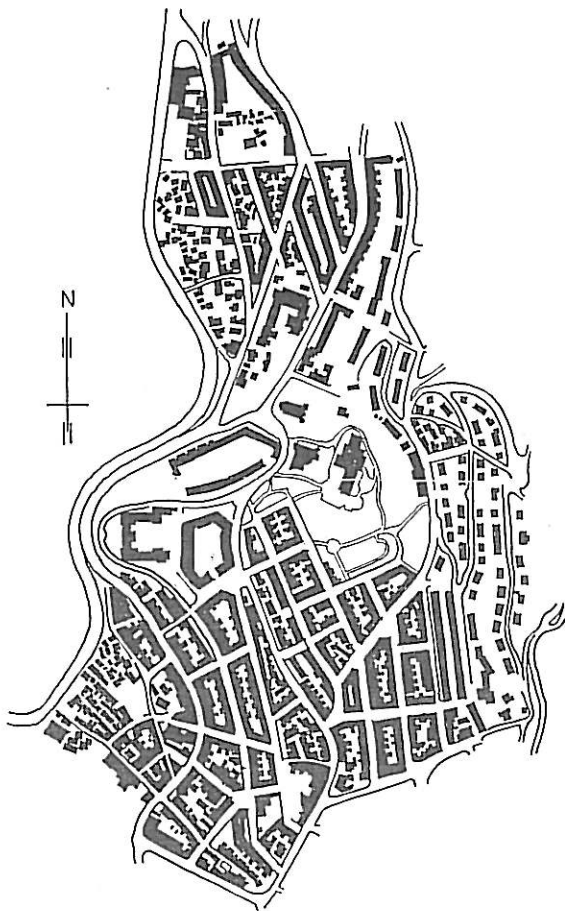

INDRE OSLO

YTRE OSLO

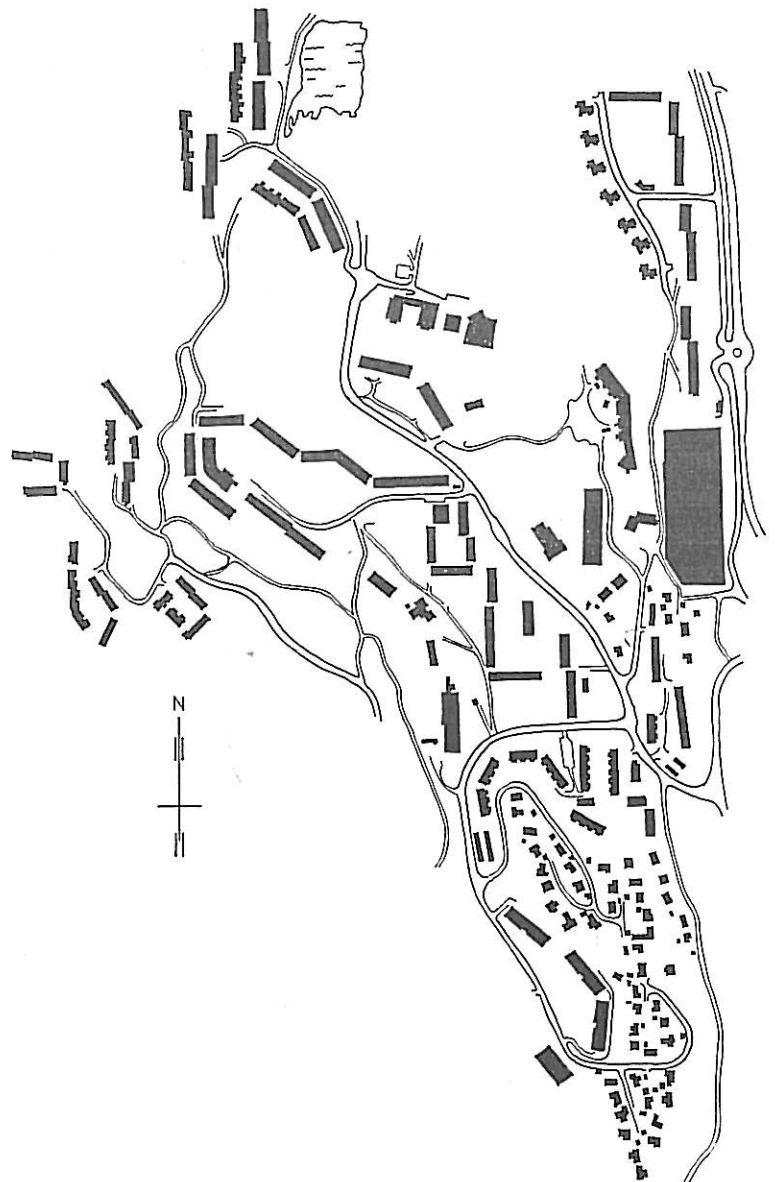

Kart over områdene i indre Bergen og Ytre Bergen.
Nedfotografert fra 1:5000.

INDRE BERGEN

YTRE BERGEN

Bruk av bakgårder, benker og plener

Ut fra Southworths gjennomgang av hva som er "gunstig gatenett" i forhold til å få beboerne til å ferdes til fots i området, skulle en forvente at indre Bergen ville være det området hvor flest beboere er ute i området. Som en innledning til analyse av tid tilbrakt i området, ble beboerne spurt hvor ofte de gikk *tur* i eget boligområde. Ikke overraskende at det er i indre Bergen at flest oppgir å gå turer i eget område minst en gang pr. uke. Det er imidlertid verd å merke seg at en vesentlig andel av beboerne i alle områdene bruker sitt nærområde som arena for ukentlig rekreasjon.

Tabell 3: Tur i området i de fire ulike boligområdene – variasjoner i hyppighet

	Indre Oslo	Indre Bergen	Ytre Bergen	Ytre Oslo
Daglig/ukentlig	59	74	41	52
Flere g. mnd.	16	15	38	19
Sjeldnere	24	11	21	29
	99	100	100	100

Å gå tur i eget område er en typisk *valgfri* aktivitet. Den danske arkitekten Jan Gehl skiller mellom nødvendige aktiviteter, følgeaktiviteter og valgfrie aktiviteter. Han peker på at de nødvendige aktivitetene, som ærend av ulike slag, må utføres og blir utført uansett kvaliteten på utemiljøet. Dersom kvaliteten på utemiljøet bedres, kan disse ta *lenger tid*, ved at det knyttes følgeaktiviteter til dem. Han fremholder imidlertid at betydningen av kvaliteten på det fysiske miljøet er særlig viktig for omfanget av valgfrie aktiviteter. Disse antas å øke betraktelig når det fysiske utemiljøet forbedres (Gehl 1980).

I undersøkelsen har vi spurt om hyppighet i bruken av de nære områdene rundt boligene, som bakgård og parker i byområdene og plener og benker i forstedene. Det er en generell tendens til at beboerne oppgir mindre hyppig bruk av bakgård, benker, plener og parker enn det generelle spørsmålet om "tur i området". Vi har spurt beboerne i indre by om hvor ofte de bruker ulike deler av det umiddelbare nærområdet:

- Når det gjelder *parkene* i indre by, svarte 35 % av beboerne at de var ute i dem minst en gang i uken.
- Når det gjelder *bakgårdene*, svarte hele 40 % at de var ute i dem minst en gang i uken.

I forstedene erstatter plenene rundt blokkene parkene og bakgårdene i indre by. Frekvensen på bruken er noe lavere enn frekvensen for bruk av bakgårder og parker:

- I ytre Oslo svarte 33 % at de brukte plenene minst en gang i uken.
- Tilsvarende tall fra ytre Bergen er 20 %

I arbeidet med å legge til rette for bruk av uteområdene inngår det å skape attraktive hvileplasser, og benker utplasseres i indre by og forsteder. I forstedene svarer hver 4. beboer at han eller hun bruker benkene ute i området, mens det er få av sentrumsbeboerne som gjør det:

- 25 % av beboerne i forstedene svarte at de satt på benkene minst en gang i uken.
- 16 % av beboerne i indre by oppga at de pleide å sitte ute på benkene så ofte som en gang i uken.

Det ser ut til at grøntområdene brukes av beboerne, både i indre og ytre by. Hvorfor så få svarte at de bruker plenen jevnlig i ytre Bergen, er vanskelig å forklare. Området har grøntanlegg rundt alle blokkene og større gressflater og gangveier som binder de ulike delområdene sammen. I motsetning til ytre Oslo grenser ytre Bergen til et flott turterreng med mange vann, og det er kort vei til fjorden. Tabell 2 viser at beboerne i ytre Bergen også sjeldnere går tur i området. Som nevnt er området svært kuppert og slik sett ikke spesielt godt egnet til turgåing. Tallet kan tyde på at beboerne heller bruker sjøen og andre steder til rekreasjon. I tillegg til denne forklaringen er det imidlertid også på sin plass å trekke fram at ytre Bergen skårer lavest på de målene som Southworth satt opp for å optimalisere andelen fotgjengere i området. Av de fire studieområdene er det ytre Bergen som har færrest gatekryss, færrest veier inn i området, flest blindveier og flest antall ”slynger”. Området skårer lavest på de faktorer som en antar fremmer fotgjengerandelen og høyest på de faktorer som reduserer andelen.

Hvis vi ser bort fra de tross alt relativt marginale forskjellene mellom områdene, er hovedbildet at beboerne ofte er *ute og går* i sitt område, både i sentrum og i ytre by. I indre by brukes parkene ofte, men tydeligvis ikke alltid. Beboerne i indre by går oftere på tur i området enn i parken. Tur i indre by omfatter med andre ord også tur rundt i bebyggelsen. I indre by gjør beboerne imidlertid lite bruk av benkene. I den grad de brukes, er det ikke av de voksne beboerne i området. Det er usagt om dette skyldes at benkene er ”okkupert” av andre – for eksempel ”besøkende” til bydelen, eller at beboerne ganske enkelt ikke finner dem attraktive som hvileplasser.

I ytre by er en også oftere ute på tur i området, enn en gjør bruk av benker og plener. Det betyr at også i de ytre områdene er det å gå tur innimellom bebyggelsen en viktig del av hvordan de bruker området.

Det er den samlede tiden beboerne tilbringer ute som skaper aktivitet og livlige områder. Det er summen av alle beboernes ærender i området, turer med eventuelle pauser på benken eller plenen, og det er tiden en tilbringer på kafeen eller ute på vei til eller fra mål utenfor området. I det neste skal vi se bort fra om tiden er tilbrakt på tur, på vei til butikken, på en benk eller på en kafe i nærområdet. Den videre analysen konsentrerer seg om hvor mye *tid* beboerne tilbringer ute i eget boligområde. Fokuset er nå rettet mot de samlede antall minutter den enkelte tilbringer utenfor boligen, men innenfor eget nærområde.

Beboernes samlede tid ute i områdene

Første steg i analysen er å se på beboernes samlede bruk av tid ute i områdene. Det synes klart at eget boligområde spiller en marginal rolle i den enkeltes samlede tidsskjema.

Gjennomsnittlig tilbrakte respondentene i våre fire undersøkelser 109,5 minutter (eller 1,8 timer) i sitt boligområde den siste hverdagen før spørreskjemaet ble fylt ut (gjelder tidsrommet mellom kl. 06.00 om morgenen og 24.00 om kvelden. Til sammenlikning var gjennomsnittlig tid tilbrakt i eget hjem 541 minutter (9 timer), og tid tilbrakt utenfor området var på 371 minutter (6,2 timer). Variasjonene mellom ulike beboere er store, særlig for tid tilbrakt utenfor hjemmet. Variasjonene mellom områdene er imidlertid ikke særlig store, når områdene ses under ett og det er den samlede tiden som fokuseres:

Tabell 4: Gjennomsnittlig antall minutter tilbrakt i nærområdet for de fire områdene

Område	n	Gjennomsnittlig antall minutter	Standardavvik
Indre Oslo	243	113,6	164,8
Indre Bergen	359	111,5	149,3
Ytre Oslo	356	110,8	158,7
Ytre Bergen	415	102,3	146,8

Den begrensede variasjonen som finnes mellom områdene går imidlertid i en retning: beboerne i ytre Bergen er mindre ute i området enn beboerne i de øvrige områdene. Dette forsterker bildet av at beboerne her bruker området mindre.

Profilen for når beboerne er ute i eget nærområde følger også noen hovedtrekk. Det er først og fremst på formiddagen (mellom kl. 11.00 og 14.00) og tidlig kveld at beboerne er ute i nærområdet. Tidsbruken er imidlertid noe forskjellig i de ulike områdene. Diagrammene nedenfor viser oppholdssteder for prosentvis andel av befolkningen i de fire områdene, i tidsrommet mellom kl. 06.00 og 24.00. Det lyse feltet viser andel som er hjemme, det grå feltet viser andel ute i boligområdet og det svarte feltet viser andel av beboere som er utenfor området. Den mest påfallende forskjellen i diagrammene er at indre Oslo ikke har "middagsbulken" hjemme ved 17-tiden, som de andre områdene har. I alle de tre andre områdene kommer folk hjem til middag ved 17-tiden og en del går så ut igjen. Beboerne i indre Oslo har ikke samme tydelige rytme, de kommer hjem jevnt fordelt mellom kl. 15.00 og 19.00 og går i liten grad ut igjen. Det er i det hele tatt påfallende liten andel beboere som er ute i eget nærområde etter kl. 20.00 i indre Oslo.

I indre Bergen er situasjonen noe annerledes; også her er det i hovedsak mellom kl. 10.00 og 14.00 at beboerne er ute i området, selv om det er noen færre som er ute her enn i indre Oslo. Så synker andelen noe, for så å stige igjen fra ca. 17.30 til 21.00. I indre Bergen går en større andel av beboerne ut igjen etter middagstider enn i indre Oslo.

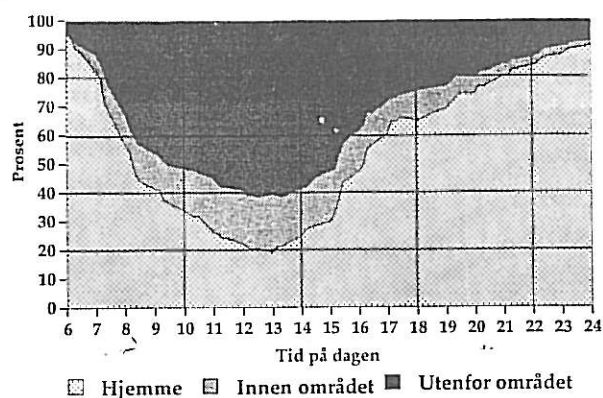
Tidsprofilen i de to forstadsområdene viser også noen forskjeller. Først og fremst er folk noe mere hjemme på formiddagen i ytre Bergen enn i ytre Oslo, og andelen som er ute i området

mellom kl. 12.00 og 14.00 er vesentlig høyere i ytre Bergen enn i ytre Oslo. På det tidspunktet er nærmere 20 % av alle innbyggerne ute i området. I ytre Oslo er andelen som er ute i nærområdet i grove trekk like stor hele dagen. Fra kl. 9.00 til 20.00 er i overkant av 10 % av innbyggerne ute i området. Hovedforskjellene kan oppsummeres slik:

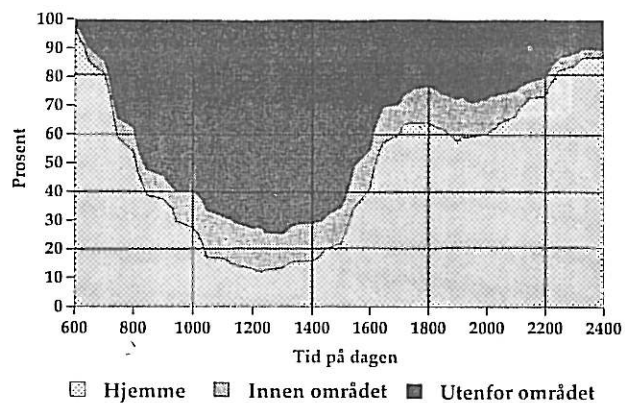
Mens indre Bergen og ytre Oslo jevnt over har 10 % av befolkningen ute i området på formiddag og ettermiddag, har ytre Bergen og indre Oslo noe større andel ute på formiddagen. I indre Oslo er det noen flere å treffe ute på ettermiddagen, men relativt få beboere er ute på tidlig kveldstid.

Diagram 1: Oppholdssted for beboere i indre Oslo, indre Bergen, ytre Oslo og ytre Bergen.

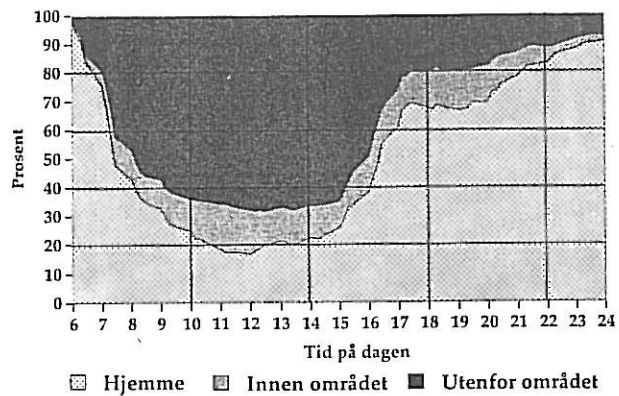
INDRE OSLO

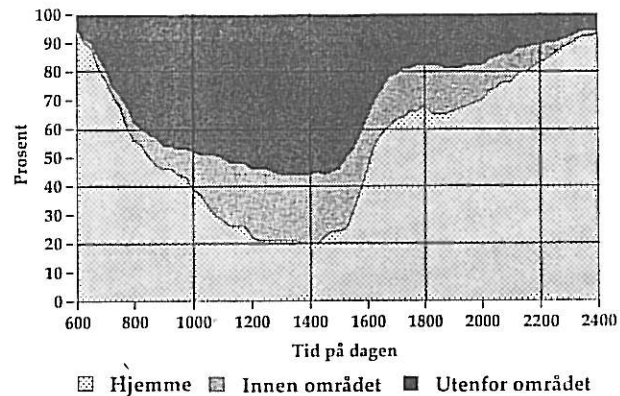
INDRE BERGEN

YTRE OSLO

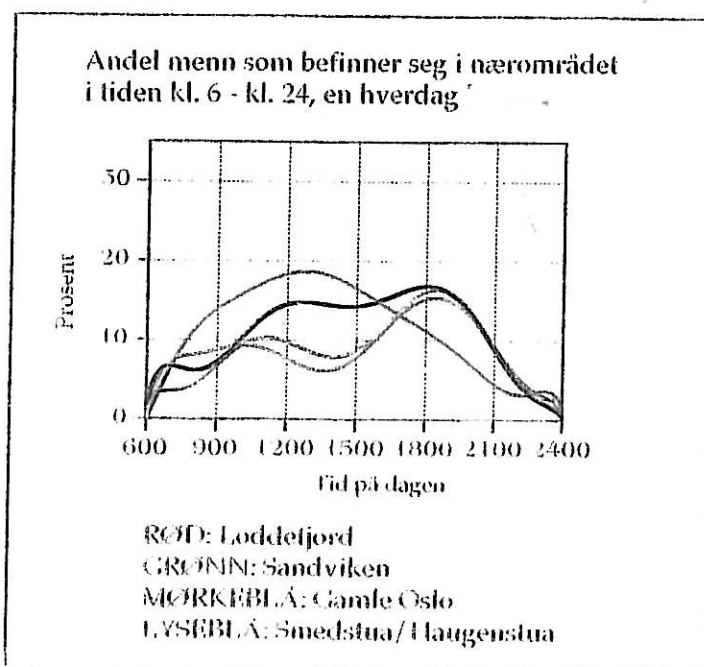
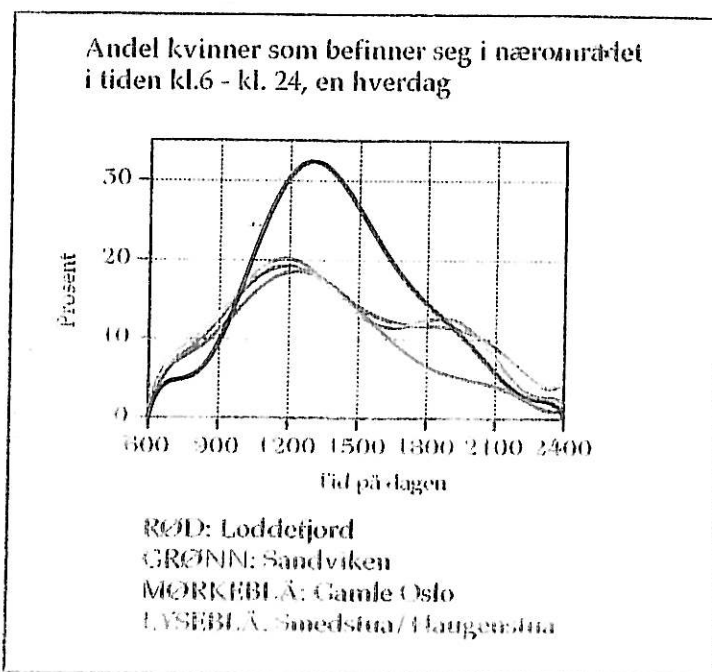

YTRE BERGEN

Forskjellene mellom områdene kommer tydeligere frem i diagrammene nedenfor. Her er bare opphold i nærområdet vist, for alle områdene. Diagrammene er skilt for kjønn, fordi en ikke uvesentlig del av forskjellen mellom ytre Bergen og de andre tre områdene skyldes at kvinner i ytre Bergen er mye ute i området. Likeledes viser diagrammene at det å være lite ute i eget område om kvelden, slik tilfellet er for indre Oslo, gjelder begge kjønn. Til sammenlikning har vi også tatt med tall fra Tidsnytteundersøkelsen i 1990-1991, som viser andel som oppgir at de befinner seg i boligområdet.

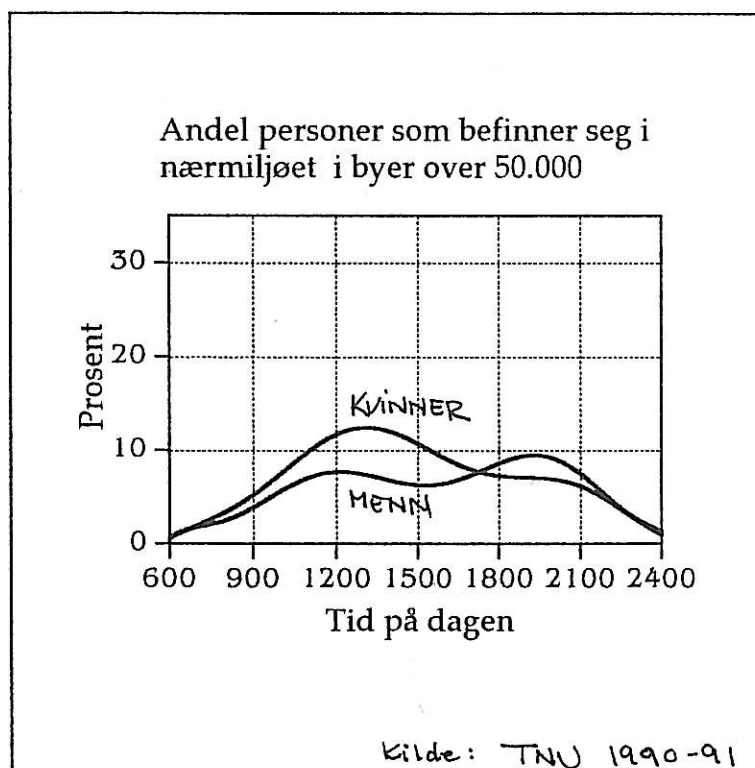
Diagram 2: Andel som befinner seg i nærområdet i alle fire områdene, skilt for kjønn.

Tallene fra tidsnytteundersøkelsen viser samme tendens fordelt over dagen som i materialet fra Bomiljøstudien - det er på formiddagen mellom kl. 12.00 og 14.00 at beboerne først og fremst er ute, samt at en del går ut igjen på tidlig kveld, mellom ca. kl. 18.00 og 20.00.

Tallene er imidlertid vesentlig lavere. Dette kan til dels forklares gjennom registreringsmåten. Tidsnytteundersøkelsens data er innhentet gjennom dagbokføring over aktiviteter heller enn avmerking av oppholdssteder. I vårt undersøkelsesopplegg vil f.eks. en person som ferdes gjennom sitt boligområde på vei til et gjøremål utenfor området, registrere den tiden han eller hun bruker på å ta seg gjennom området som "opphold i boligområdet". I tillegg er det trolig at våre data gir et mer representativt bilde. Det er i vår datainnhenting brukt oppsøkende intervjuere, og det er lagt stor vekt på å få alle utvalgte i tale; eldre, fremmedspråklige, folk som ikke har meldt flytting til området og som bor midlertidig der m.m. Det er med andre ord mer nærliggende å forklare forskjellene ut fra registreringsmåten heller enn ut fra eventuelle endringer i perioden fra 1990 til 1994.

Diagram 3: Tall fra tidsnytteundersøkelsen: Andel som har gjøremål i nærområdet for beboere i byer over 50.000 innbyggere, skilt for kjønn.

Oppsummering

Så langt har tallgjennomgangen vist at i underkant av halvparten av beboerne er ute og går tur i området minst en gang i uken. De gjør bruk av parker og plener, men "tur-frekvensen" er vesentlig høyere enn frekvensen på bruken av de ulike fasilitetene som er etablert for beboerne når de er ute.

Tallene viser videre at i gjennomsnitt bruker beboerne 110 minutter ute i området en hverdag, og i snitt er 20 % av beboerne ute i området. Tidsbruken i området er kjønnsbestemt: kvinner

er oftere ute på formiddagen, menn oftere på ettermiddagen. Tallene våre er vesentlig høyere enn tallene fra tidsnytteundersøkelsen, noe som etter vår vurdering beror på registreringsmetoden.

Tallene viser at forskjellene mellom områdene er små. Likhetstrekkene er langt mer iøynefallende enn forskjellene. De forskjellene som er registrert går imidlertid i samme retning: beboere i ytre Bergen bruker mindre tid i området, færre ferdes ute i området, og det er en tendens til at tiden ute er mer komprimert: flere er ute på formiddagen. Vi har tidligere fremholdt at nettopp ytre Bergen har både en topografi og et gatenett som ikke er egnet til å fremme fotgjengere. På grunnlag av våre data er det imidlertid vanskelig å trekke noen slutning om sammenhengen mellom utforming av gatenettet og beboernes bruk av området. Før vi går inn på andre forhold som kan forklare forskjeller i tidsbruken, presenterer vi forskjeller internt i hvert område. Forskjellene internt i områdene, mellom ulike delområder, er langt større enn forskjellene mellom områdene.

Tid brukt i området - interne variasjoner i de fire studieområdene

I dette avsnittet skal forskjeller internt i hvert område belyses. Som nevnt tidligere er hvert studieområde bebygget med til dels svært forskjellig bebyggelse, og det viser seg at gjennomsnittlig tid i hvert delområde varierer sterkt.

Indre Oslo kan deles i fem soner avhengig av beliggenhet i forhold til parker/plasser og bebyggelsestype. Gjennomsnittlig tid tilbrakt ute i nærområdet varierer med 1,5 timer, fra 83 minutter i delområdet med lavest tid og 173 minutter i delområdet med høyest tid. Det er vanskelig å få en overbevisende forklaring på forskjellene utelukkende ved å henvise til gatenett og bygningsstruktur i delområdene. Like fullt kan det være verd å nevne at området med høyest gjennomsnittlig tidsbruk i nærområdet både grenser opp mot områdets eneste lille park og har bebyggelse i store kvartaler med romslige og godt opparbeidede gårdsrom. Området med minst gjennomsnittlig tidsbruk har mye næring innimellom boligene. Næringen er i hovedsak samlet i egne bygg/kvartaler. I dette delområdet er det også store forskjeller i kvaliteten på gårdsrommene, enkelte er store og godt opparbeidet, andre er svært små og egnert seg dårlig til rekreasjon.

I *indre Bergen* er det også stor forskjell i gjennomsnittlig tidsbruk internt i området. Et delområde lengst vekk fra bysentrum, bebygd med klynger av gamle trehus med små forhager og med noen rekkehus/lave blokker innimellom, utmerker seg med høyest gjennomsnittlig tid ute i eget nærområde, med 152 minutter. To områder nærmest sentrum som har mer massiv bebyggelse, utmerker seg med minst tid tilbrakt ute, med henholdsvis 83 og 96 minutter. Det er markert forskjell i tidsbruken ute i området etter som respondenten bor i bygård eller i sammenbygde småhus. De i sammenbygde småhus bruker mere tid ute, selv om de bor i et nærområde med mye bygårder. Tabellen på neste side viser forskjellene innenfor hvert delområde, etter boligtype:

Tabell 5: Tid i minutter i boligområdet for de fire områdene, splittet på delområde og boligtype

Delområde:	Boligtype	Obs.	Gjennomsnitt	Standardavvik
Ytre Bergen:				
Lyngfaret	Lavblokk	30	151.5	177.1
Lyderhorn	Høyblokk	48	75.0	120.3
	Lavblokk	51	93.2	141.3
Vadmyra	Høyblokk	79	92.5	137.1
	Lavblokk	49	100.4	142.7
Vestre	Høyblokk	21	69.3	90.8
	Lavblokk	66	122.5	174.3
Tjønneveien	Lavblokk	50	124.2	165.7
	rek/småhus	16	91.9	106.2
Indre Bergen:				
OmrA	Bygård	14	151.1	180.2
	rek/småhus	23	148.7	167.3
OmrB	Bygård	54	131.7	166.6
	rek/småhus	13	61.1	42.6
OmrC	Bygård	3	65.0	8.6
	Lavblokk	18	135.0	200.4
	rek/småhus	15	126.0	127.1
OmrD	Bygård	22	129.5	188.4
	rek/småhus	57	116.8	180.0
OmrE	Bygård	64	76.3	110.0
	rek/småhus	9	140.0	185.4
OmrF	Bygård	19	80.5	90.7
	rek/småhus	16	117.2	112.0
Indre Oslo:				
ved Nilsens plass	Bygård	43	173.0	188.2
ved Hagegata	Bygård	27	100.0	115.7
nær Grønland	Bygård	66	83.9	124.7
rundt Frikkgate	Bygård	41	131.7	213.3
Enerhaugen	Bygård	42	112.9	168.2
	Høyblokk	22	79.0	148.0
Ytre Oslo:				
Høyblokkene	Høyblokk	100	107.7	151.9
Senter/torget	Lavblokk	20	112.5	180.8
Stigenga	rek/småhus	43	98.0	131.8
Høybråten	Lavblokk	11	34.1	89.0
	rek/småhus	84	112.3	165.1
Smedstua	Lavblokk	59	148.7	194.4
Stovnerrekkehusene	rek/småhus	37	98.1	27.9

I de to forstadsområdene er det også forskjell mellom delområdene i gjennomsnittlig tidsbruk. I *ytre Oslo* har området med lavblokker øst for trafikkkåren som deler området den høyeste gjennomsnittlig tid ute i området, 149 minutter. Det er i rekkehusbebyggelsen at vi finner det *laveste* gjennomsnittet. Begge de to rekkehusområdene har gjennomsnitt på 98 minutter. I *ytre Oslo* er det altså i et avskjermet lavblokkområde at beboere i størst grad inngår i et lokalt folkeliv, og i rekkehusområdene som ligger lengst unna senteret er det færrest.

Også i *ytre Bergen* er det store forskjeller i gjennomsnittlig tidsbruk i de ulike delområdene. Delområdene her er til dels bebygget med ulike typer boliger, med høy- og lavblokk i ett område, og med lavblokk og rekkehus i ett område slik at det er vanskelig å relatere forskjellene entydig til forskjeller i bebyggelsen. I *ytre Bergen* er det i terrasseblokkene at gjennomsnittlig tidsbruk ute i nærområdet er høyest, 148 minutter. Minst tid ble brukt ute blant beboerne i de to høyblokkområdene, med henholdsvis 84 og 96 minutter. Både områdene med høyest og med lavest gjennomsnittlig tid ute ligger nær senteret for området. Som nevnt er begge disse områdene bebygd med både høyblokker og lavblokker, og det er blant beboerne i høyblokker at gjennomsnittlig tidsbruk ute er særlig lav.

Denne gjennomgangen slår fast at beboernes tidsbruk internt i eget nærområde varierer langt sterkere internt mellom ulike delområder innenfor hvert case enn mellom hvert case. I forstadsområdene er det slik at beboere i høyblokker og rekkehus bruker færre minutter av sin tid til nærområdet enn beboere i lavblokker. I sentrumsområdene er det slik at beboere i de mest massive områdene og de største byggene bruker færrest minutter. Av dette kan vi konkludere med at det er store forskjeller i hvor mye tid beboerne bruker ute i sitt nærområde, og at forskjellene varierer med *boligtype* og *nærområdets karakter*.

Dersom tabell 5 omgrupperes slik at like boligtyper samles i fire kategorier, finner vi at beboere i høyblokker i gjennomsnitt tilbringer nærmere 30 minutter mindre ute i sitt nærområde enn beboere i lavblokker.

Tabell 6: Gjennomsnittlig tidsbruk i nærområdet for beboere i ulike boligtyper. Ant. min.

	Gjennomsnittlig tidsbruk	Standardavvik
Bygård	112,5	191,1
Høyblokk	91,2	124,9
Lavblokk	119,6	172,5
Rekkehus og småhus	110,8	159,4

Samvariasjonen som er mellom boligtype og tidsbruken finnes også når hvert område analyseres for seg. Av sentrumsområdene har Oslo bebyggelse som består av høyhus og bygårder. Tendensen er at beboerne i høyblokkene tilbringer mindre tid i sitt nærområde enn beboerne i klassisk bygårdsbebyggelse. I indre Bergen er det beboere i de klassiske bygårdene som tilbringer minst tid ute i nærområdet, mens beboere i lavblokkene tilbringer mest tid ute. Samme tendensen har vi i forstadsområdene. Både i *ytre Oslo* og i *ytre Bergen* er det beboere fra høyhusbebyggelsen som oppgir færrest minutter ute i eget nærområde, og beboere fra lavblokkene som tilbringer mest tid ute i nærområdet. Når det gjelder småhus og rekkehus er det tydelige forskjeller i gjennomsnittlig tidsbruk, beboere som bor i småhus i by (i Bergen) tilbringer mest tid ute, sammenliknet med beboere i andre boligtyper i samme område. I forstadsområdene (Bergen og Oslo) er tendensen motsatt: beboere i småhus/rekkehus tilbringer mindre tid ute i nærområdet enn deres naboer i lavblokkene.

Tabell 7: Gjennomsnittlig tidsbruk ute i nærområdet for beboere i ulike boligtyper, for hvert av de fire studieområdene. (Ant. min.)

	Bygård	Lavblokk	Høyblokk	Småhus/rekkehus
Indre Bergen	106,3	135,0	-	120,8
Indre Oslo	117,5	-	79,1	-
Ytre Oslo	-	126,7	107,7	104,7
Ytre Bergen	-	115,4	82,9	86,5

Oppsummering

Analysen kan så langt oppsummere at tid tilbragt ute i boligens nære områder utgjør en svært begrenset del av beboernes samlede tidsbruk, sammenliknet med den tid de tilbringer inne i sin bolig og den tid de er utenfor området. Det er overraskende liten forskjell i tidsbruken for beboere i de fire ulike områdene. Forskjellene internt i områdene, mellom ulike delområder, er langt større enn forskjellene mellom områdene.

De forskjellene som er registrert antyder at det er sammenheng mellom topografi og gatenett og beboernes samlede tidsbruk. Dette antydes ved at ytre Bergen har noe lavere gjennomsnittlig tid ute og noe lavere "tur i området-frekvens", samtidig som dette området har topografi og et gatenett som ikke er egnet til å fremme fotgjengere. Det er imidlertid vanskelig å trekke slutninger om at dette er årsaken til forskjellene.

Forskjellene som er registrert antyder videre at det er sammenheng mellom boligens utforming og tidsbruk ute i området. Analysen viser at respondentene som bor i høyblokker generelt tilbringer mindre tid ute i nærområdet enn andre. Mest tid tilbringes ute i nærområdet blant beboere i lavblokker. Også her er det vanskelig å se fysisk utforming av boligen og de nære bygningsmessige omgivelsene som årsak til forskjellene. Årsaken kan like gjerne ligge i befolkningsmessig segregering. Dersom det er store forskjeller i hvordan ulike husholdningstyper bruker området, kan det være at forskjellene som er påvist skyldes at ulike typer husholdninger bor i ulike typer boliger. I neste del skal dette undersøkes nærmere.

Betydningen av tilgjengelig tid og individuelle preferanser

Tiden en bruker innenfor eget område bestemmes av den tiden den enkelte har til rådighet etter at andre forpliktelser er oppfylt og av den enkeltes interesse for å ferdes i området, av å ta del i lokale virksomheter og inngå i lokale sosiale relasjoner. Vi skal først se om variasjoner i den tiden beboerne tilbringer innenfor sitt område henger sammen med den tiden vi ut fra annen forskning kan anta at de har til rådighet. Deretter skal vi se på sammenhenger mellom tid som tilbringes ute i nærområdet og det en kan kalle lokal orientering. For å binde analysen sammen skal begrepene «livsform» og «livsstil» anvendes. Livsform introduseres av Gjesdal Christensen og er «et tidsskjema i rommelig og sosial dimensjon i et materielt miljø» (Christensen 1991 s. 23). Gjesdal er særlig opptatt av sammenhengen mellom karakteristika ved det fysiske miljøet og det sosiale livet i boligområder. I begrepet er tid, rom og handling det sentrale. Livsform har med dagsrytme å gjøre og omhandler forholdet mellom arbeid og fritid og våre bevegelser i rommet (se diskusjon i M. Ekne Ruud 1998). Utforming av området, lokalisering av bolig og arbeidsplass, og lokalisering av bolig og de fritidsarenaer den enkelte foretrekker, er med på å bestemme den enkelte beboers tid til å ferdes i eget nærområde.

At forpliktelser i jobb, i familieliv eller annet er med på å bestemme vår tidsbruk er velkjent innen forskning om tidsbruk. I tidsnytteundersøkelsene som foretas jevnlig i Norge skilles det mellom fire typer tidsbruk. For det første «nødvendig tid» som er søvn og hvile, måltider, personlig hygiene m.m. Den andre typen tid er «kontraktsfestet» tid som omfatter arbeid og utdanning. Kontraktsfestet tid følges av en tredje kategori som er «tvungen» tid - forpliktelser som følger av de «kontrakter» en har inngått. Omfanget av de to siste typene av tid bestemmer langt på vei hva som blir igjen i den siste typen av tid, «fri» tid.

I denne delen av analysen skal variasjoner i tid tilbrakt i nærområdet studeres ut fra antatte forpliktelser, ut fra individuelle karakteristika knyttet til yrkesaktivitet og livsfase. Først skal vi se om yrkesaktivitet er av vesentlig betydning for omfanget av tid brukt i nærområdet. Deretter skal vi se etter betydningen av å ha omsorg for barn. Omsorg for barn gjør på den ene siden kategorien «tvungen tid» særlig stor, og har dermed konsekvenser for omfanget av «fri tid». På den andre siden kan opphold ute i eget boligområde godt kombineres med pass og lek med barna.

Det er ingen grunn til å se omfanget av tid tilbrakt i boligens nære omgivelser som en mekanisk refleks av tilgjengelig tid. I vår moderne tid, og særlig i urbane bysamfunn, er tid tilbrakt i nærområdet et resultat av valg og preferanser. For å belyse dette anvendes begrepet livsstil. Beboere kan velge en livsstil som gjør at svært lite av deres frie tid tilbringes i eget boligområde. Dette har lenge vært sett som det typisk urbane, moderne levesettet. En urban livsstil er imidlertid ikke ensbetydende med et slikt spredt relasjons- og aktivitetsmønster. En ikke ubetydelig andel beboere velger aktivt å bosette seg der venner bor, å bosette seg i områder der de selv er oppvokst o.l. Ved utgangen av det 20. århundret ser en at et moderne, urbant levesett ikke sjelden kombineres med en systematisk bygging av bånd til eget bosted (M. Ekne Ruud 1998, H. Hougen 1997, Hork 1995, Wikstrøm 1995). Dette er en tendens som går på tvers av syttiårenes forståelse av det urbane, slik det blant annet reflekteres for eksempel hos Sennet, og her hjemme hos Schiefloe (Sennet 1976, Schiefloe 1985). I analysen trekkes

derfor inn individuelle karakteristika som kan indikere at beboeren har en livsstil som vektlegger det lokale, for å se samvariasjon med den tid som tilbringes i nærområdet.

Den tredje og siste faktoren som skal trekkes inn i analysen av sosiale forhold som kan samvarierte med tid tilbrakt i nærområdet, er også knyttet til livsform-begrepet. I offentlige d kumenter som tar opp betydningen av nærmiljø, pekes det på at kvaliteter i bomiljøet er særlig viktig for grupper som er lite mobile eller som er mindre integrert i storsamfunnet. Tre grupper som peker seg ut i så måte: pensjonister/trygdede og arbeidsledige som ikke er integrert i arbeidslivet, samt innvandrere som hevdes å være mindre integrert i både arbeidsliv og samfunnsliv.

Ulike livsfaser og tilgjengelig tid

Yrkesaktivitet

Yrkesaktivitet og eventuelle studier bestemmer langt på vei omfanget av «kontraktsfestet» tid. Er det slik at de som ikke er yrkesaktive, som ikke har store deler av dagen bundet opp i denne typen kontrakt, bruker vesentlig mye mer av sin tid innenfor nabolaget? Tabellen gir ingen entydige svar:

Tabell 8: Gjennomsnittlig tidsbruk i boligområdet etter hovedbeskjeftigelse

Karakteristika	Gjennomsnittlig antall minutter	Standardavvik
Hjemmearbeidende	146,5	167,8
Utearbeidende	103,8	177,9
Trygdet/pensjonert	105,9	146,7
Student/elev	78,0	127,8
Arbeidsledig	187,9	255,7

Hjemmearbeidende og arbeidsledige bruker mer tid i sitt nabolag enn yrkesaktive, mens trygdede og pensjonister ikke går det. Trygdede og pensjonister ferdes i eget nærområde omtrentlig like hyppig som utearbeidende medbeboere.

I neste tabell vises gjennomsnittlig tidsbruk ute i nærområdet for hjemmeværende, arbeidsledige og trygdede/pensjonister i hver av de fire case-områdene. Tendensen til at arbeidsledige tilbringer mye tid i nærområdet holder seg i alle fire casene, selv om det er noen variasjoner. Når det gjelder hjemmeværende ser vi klart signifikante forskjeller mellom de som bor i indre by og de i ytre by. I begge sentrumsområdene er de hjemmeværende mindre ute enn sine «kollegaer» i forstedene. I indre Oslo er de hjemmeværende vesentlig mindre ute i eget nærområde enn den gjennomsnittlige beboeren. Arbeidsledige i indre Oslo er imidlertid langt mer ute der enn i de andre områdene. Trygdede og pensjonister er minst ute i ytre Bergen og mest ute i ytre Oslo.

Tabell 9: Omfang av tid i boligområdet for hjemmeværende, arbeidsledige og trygdede/pensjonister i hvert av de fire områdene (minutter pr. dag mellom 06.00 og 24.00)

Område	Gjennomsnitt for hjemmeværende	Gjennomsnitt for arbeidsledige	Gjennomsnitt for trygdede/pensjonister
Indre Oslo	61 minutter	207 minutter	118 minutter
Indre Bergen	139 minutter	157 minutter	106 minutter
Ytre Oslo	207 minutter	187 minutter	128 minutter
Ytre Bergen	233 minutter	179 minutter	80 minutter

Det er vanskelig å finne en god forklaring på disse forskjellene. Trolig må en søke etter kulturelle forhold og ulike miljøer, som dannes av bestemte beboergrupper. I ytre Bergen vet vi for eksempel at det er relativt mange hjemmeværende mødre i noen borettslag, og at disse utmerker seg med høyt antall minutter ute og trekker gjennomsnittet opp. Tilsvarende vet vi at indre Oslo har mange møteplasser, kafeer med et uformelt preg og lav terskel for deltakelse (rimelige kafeer uten "spiseplikt", bingo m.m.). Det kan være at slike tilbud er med på å trekke arbeidsledige beboere ut av leiligheten og inn i de halvoffentlige møteplassene.

Kjønn, yrkesaktivitet og omsorgsforpliktelser

Analysen viser at andre faktorer enn yrkesaktivitet må trekkes inn når forskjellene i tidsbruken skal forklares.

I diagrammene som viste minutter ute i nærområdet kom det fram kjønnsforskjeller. Kvinner er mer ute på formiddagen og menn noe mer på ettermiddagen. Dette gjaldt i alle områdene, men var særlig tydelig i ytre Bergen. Fra annen forskning vet vi at kvinner fortsatt har lavere yrkesaktivitet enn menn, og at de fortsatt bruker mer av sin tid på å følge opp barn. I 1990 var 70 % av alle kvinner mellom 16 og 74 år yrkesaktive, mot 76 % av alle menn. Kvinnene arbeidet, gjennomsnittlig for alle dager, 3.58 timer om dagen. Tilsvarende tall for menn var 5.44 timer. Den samlede tiden anvendt på husarbeid har sunket, mens tid brukt til omsorg har steget med 15 minutter fra 1970 til 1990. Denne tendensen gjelder både kvinner og menn, men fortsatt er det kvinnene som bruker mest tid til både husarbeid og omsorgsarbeid (Haraldsen og Kitterød 1992). Disse kjønnsmessige forskjellene i «tvungen tid» avspeiles imidlertid i liten grad i den tiden kvinner og menn bruker i sitt nære område. Gjennomsnittlig bruker kvinner bare 8 minutter mer ute i nærområdet enn menn.

Forskjellene mellom kvinner og menn kommer tydeligere fram, dersom en skiller mellom de som har barn i husholdet og de som ikke har det. Tabell 8 viser at forskjellene i gjennomsnittlig tidsbruk mellom kvinner og menn øker noe (til omtrentlig 15 minutter) når kjønnene er i samme situasjon mht. daglig omsorg for barn.

Tabell 10: Gjennomsnittlig tidsbruk for kvinner og menn i hushold med og uten skolebarn

Karakteristika	Gjennomsnittlig antall minutter	Standardavvik
Kvinne m. skolebarn i husholdet	147,0	191,7
Mann m. skolebarn i husholdet	132,3	196,7
Kvinne uten skolebarn i husholdet	109,8	163,0
Mann uten skolebarn i husholdet	94,4	160,6

I den videre analysen har vi valgt å skille mellom hushold med og uten barn, heller enn mellom ulike kjønn. Forskjellen er på 40 minutter. Voksne i hushold med barn bruker gjennomsnittlig 40 minutter mer ute i eget nærområde enn voksne i hushold uten barn. Det å ha barn er m.a.o. langt mer utslagsgivende for tidsbruken lokalt enn kjønn. Det er her nærliggende å trekke noen tråder tilbake til en tidligere analyse på samme materialet, hvor lokale sosiale relasjoner var tema. Også der ble samme tendens påvist; kjønn var langt mindre egnet som forklaringsfaktor for variasjoner av omfanget av lokale sosiale relasjoner enn det å ha skolebarn i husholdet (Nordahl 1996c).

Oppsummering

Dette avsnittet har analysert sammenhengen mellom tid tilbrakt ute i nærområdet og faktorer som bidrar til å bestemme omfanget av «kontraktsfestet» og omfanget av «tvungen tid», operasjonalisert med hhv. yrkesaktivitet og omsorg for barn. Det å ikke være utarbeidende øker gjennomsnittlig tidsbruk, i nærområdet, men ikke dersom beboeren er trygdet eller pensjonert. Videre er det slik at beboere med omsorgsansvar for barn er mer ute i nærområdet enn beboere uten. Analysen gir med andre ord liten støtte til en antakelse om at mengden «fri tid» er bestemmende for hvor mye tid beboerne velger å tilbringe i eget nærområde. Andre forhold må trekkes inn.

Lokal orientering og tid i boligområdet

Fra tidligere analyse på materialet vet vi at unge, her under 40 år, som oftest har færre sosiale relasjoner innenfor sitt nærområde enn eldre (op.cit.). Dette kan komme av at de i større grad ser boligen sin som midlertidig, at de i større grad velger å bruke den frie tiden de har på venner og bekjente som bor andre steder, eller på fritidsaktiviteter som ligger utenfor boligområdet.

Analysen av tidsbruk viser imidlertid at yngre beboere generelt bruker mer tid ute i eget nærområde enn eldre. De under 40 år er faktisk mer ute i sitt nærområde enn eldre beboere, selv om forskjellene er små. De med mest tid ute er de mellom 30 og 40 år. Forskjellen mellom disse og beboere over 67 år, er på 25 minutter. De eldste beboerne bruker minst tid ute i eget område.

Tabell 11: Gjennomsnittlig tidsbruk i boligområdet etter alder

Karakteristika	Gjennomsnittlig antall minutter	Standardavvik
under 30 år	114	160
mellom 30 og 39 år	120	170
mellom 40 og 67 år	102	160
over 67 år	97	132

Venner innenfor boligområdet

Vi skal videre se om beboere som har mange sosiale relasjoner innenfor boligområdet også bruker mer tid ute i boligens nære omgivelser. Tidligere analyser har vist at en ikke uvesentlig andel av beboerne har venner i samme nærområde, og en liten andel av dem tilbringer enten mye tid sammen med dem eller de har svært mange venner lokalt (op.cit.). Disse er samlet i en gruppe, og tabell 12 viser at de også tilbringer mer tid innenfor nærområdet enn beboere uten slik omfattende lokal vennekontakt. De beboerne som har omfattende vennekontakt innenfor boligområdet, tilbringer gjennomsnittlig drøye 40 minutter mer ute i eget nærområde enn beboere som ikke har slik lokal vennekontakt.

Tabell 12: Gjennomsnittlig tidsbruk for beboere med og uten sterkt lokalt vennettverk

Karakteristika	Gjennomsnittlig antall minutter	Standardavvik
Har mange venner i området	143,0	190,6
Har ikke mye av vennekontakten lokalt	99,5	160,9

Innenfor et nabolag er imidlertid løse eller svake bånd vel så utbredt relasjonsform som vennskap. Løse og uforpliktende nabokontakt dreier seg om småprat når en møtes, utveksling av små tjenester m.m. Selv om slike relasjoner i svært begrenset grad legger direkte føringer på den enkeltes tidsbudsjett, kan disse også ses som et uttrykk for det Wikstrøm betegner som lokal orientering. Omtrentlig halvparten av alle respondentene i undersøkelsene har slik omfattende, uforpliktende nabokontakt, og disse bruker gjennomsnittlig drøye 20 minutter mer tid daglig i sitt nærområde, enn de uten slik kontakt.

Betydningen av å være oppvokst i boligområdet

En andel av intervjupersonene er oppvokst i det området de bor i. Beboere som er oppvokst i området vil ha inngående kjennskap til området, både til andre beboergrupper og ikke minst til selve området. Det er også slik at de som er oppvokst i området tilbringer vesentlig mer tid i nærområdet enn de som ikke er oppvokst der. (Tabell 10)

Tabell 13: Gjennomsnittlig nabokontakt etter om beboerne er oppvokst i området eller ei

Karakteristika	Gjennomsnittlig antall minutter	Standardavvik
IP er oppvokst i området	157,6	205,5
Ektefelle/samboer oppvokst	118,9	152,0
Begge oppvokst	133,6	130,9
Ingen oppvokst lokalt	102,2	164,8

Å ha mange venner innenfor nærområdet og å være oppvokst i området er valgt som indikatorer på en Lokal orientering, som vektlegger lokal relasjonsbygging og tilhørighet til boligområdet. Disse beboerne har enten valgt å flytte til et område hvor de har venner eller å utvikle vennskap med personer de har møtt i nabolaget. Eller de har valgt å bosette seg i et område der de selv er oppvokst, og da etter all sannsynlighet har et bånd til. Analysen viser at disse beboerne bruker vesentlig mer tid ute i eget nærområde enn beboere uten slike karakteristika. Forskjellene er i samme størrelsesorden som forskjellene for variablene som betegner tilgjengelig tid: yrkesaktivitet og det å ha barn i husholdet.

Å ha fremmedkulturell bakgrunn

En liten andel av beboerne i undersøkelsen er førstegenerasjons innvandrere fra fjernkulturelle land. Tidligere analyse har vist at førstegenerasjons innvandrere følger norske beboere når det gjelder lokal sosial integrasjon. Bare i indre Oslo hadde denne gruppen beboere flere lokale sosiale relasjoner enn øvrige beboere (Nordahl 1996c). Det viser seg imidlertid at beboere med fjernkulturell bakgrunn gjennomsnittlig bruker drøye 40 minutter mer i eget nærområde pr. dag enn andre beboere. Det er imidlertid store variasjoner innen kategorien.

Tabell 14: Gjennomsnittlig tidsbruk i boligområdet for nordmenn og førstegenerasjons innvandrere

Karakteristika	Gjennomsnittlig antall minutter	Standardavvik
Første generasjons innvandrere	147,9	242,7
Ikke førstegenerasjons innvandrere	105,1	160,3

Oppsummering: Spørsmål om livsfase og preferanser snarere enn ledig tid

Dette avsnittet har tatt utgangspunkt i tilgjengelig tid og Lokal orientering for å se etter forskjeller i tid brukt i boligens nære omgivelser. Gjennomgangen har vist at den tid beboeren skulle ha til rådighet ut fra andre forpliktelser, har begrenset betydning for hvor mye tid den enkelte velger å bruke ute i boligens nære omgivelser, selv om hjemmевærende og arbeidsledige bruker mer tid ute i eget nærområde.

Variabler som betegner Lokal orientering har større betydning for bruken av eget nærområde enn tilgjengelig tid. Det å ha barn øker gjennomsnittlig tid i nærområdet med 40 minutter. Videre er det slik at beboere som har sterke, lokale, sosiale relasjoner tilbringer mer tid ute i eget boligområde. Både det å ha venner innenfor området og det å være oppvokst i området, øker tidsbruken med omtrentlig 40 minutter daglig.

I tabell 3 ble det vist at beboernes tid ute i nærområdet varierte relativt kraftig når de fire hovedområdene ble delt i underområder, og forskjellene var fortsatt signifikante når områder med samme type bebyggelse ble slått sammen. Det ble imidlertid pekt på at analysen ikke kunne tilbakeføre forskjellene til bebyggelse eller andre fysiske trekk ved området, fordi en så langt ikke hadde kontrollert for befolkningsmessig segregering som en bakenforliggende årsak. Vi har også identifisert noen individuelle karakteristika av betydning for omfanget av tid tilbrakt i boligens nære omgivelser. I neste del kombineres fysiske og individuelle faktorer i en multivariat analyse.

Betydningen av boligens utforming

Vi skal her ta opp igjen den innledende analysen, hvor vi så at variasjoner i tid ute i nærområdet ble knyttet til boligtype. Det ble der pekt på at beboere i høyblokker var vesentlig mindre ute i nærområdet enn beboere i lavblokker. Videre fant vi at beboere i rekkehus og småhus tilbrakte mindre tid ute i nærområdet enn gjennomsnittet. Det var imidlertid vanskelig å konkludere med at dette skyldes utformingen av boligene, siden en bakenforliggende årsak kunne være knyttet til befolkningsmessig segregering. Vi har videre sett at individuelle kjennetegn ved beboerne har betydning for gjennomsnittlig tidsbruk. I denne delen presenteres en regresjonsanalyse, hvor de individuelle karakteristika som påvirker tidsbruken holdes konstant.

I underkant av hver 3. beboer tilbringer ingen tid ute i nærområdet. Vi har gjennomført analysen i to omganger. Første analyse som presenteres omhandler disse som ikke er ute i området overhodet. Andre analyse omfatter de som er ute, for å se hva som påvirker hvor lenge de er ute i området. Til sammen blir analysene en test på om det er de samme faktorene som kan forklare om folk går ut i området overhodet, som forklarer hvor lenge de er ute, når de først går ut.

Metodiske implikasjoner

I begge analysene inngår seks variabler i tillegg til variabelen som betegner boligtype. Det har vært viktig å holde antall variabler lavt, og bare ta med de som vi vet har størst betydning for den avhengige variabelen, tidsbruk i nærområdet. På grunnlag av analysen ovenfor er følgende seks variabler valgt ut:

- Å være utearbeidende
- Å være arbeidsledig
- Å ha barn i husholdet
- Å være oppvokst i boligområdet
- Å ha omfattende vennekontakt innenfor boligområdet

Å være førstegenerasjons innvandrere fra fjernkulturelt land

Variablene som betegner yrkesaktivitet og arbeidsledighet vil være innbyrdes sammenhengende. De som er utarbeidende er ikke arbeidsledige. De er likevel valgt inn i analysen fordi de har vist seg å være av stor betydning for tidsbruken. Det er også en vesentlig andel av respondentene som verken er utarbeidende eller arbeidsledige.

Regresjonsanalyse krever i utgangspunktet at variablene er på forholdstallsnivå. Variablene som inngår i analysen fyller opprinnelig ikke et slikt krav. I stedet for å forsøke å «strekke» variablene til et høyere målenivå enn de opprinnelig har, er de gjort om til dummyvariabler. Dette rendyrker gitte karakteristika og det letter tolkingen.

Faktorer som påvirker hvor lenge er ute i området

Den avhengige variabelen i analysen er tid tilbrakt i boligens nære områder. Variablen er målt i antall minutter og fyller således kravet om å være på forholdstallsnivå. De uavhengige variablene er med andre ord dummyvariabler, og den er avhengig av en kontinuerlig variabel hvor verdiene er antall minutter tilbrakt ute i nærområdet på en dag.

Tabell 15: Regresjonsanalyse, tid tilbrakt i boligområdet, for beboere i rekkehus og andre typer boliger

	Estimat	Prob > T
$R_2 = 0.0462$ Prob>F: 0.0001		
Intercept	136	0.0001
Å bo i lavblokk	39*	0.0084
Å bo i rekkehus	-5	0.7382
Å bo i høyblokk	-12	0.4301
Å være oppvokst i boligområdet	39*	0.0038
Å være utarbeidende	-12	0.2818
Å være arbeidsledig	43	0.0647
Å ha barn i husholdet	7	0.5315
Å være førstegenerasjons innvandrere fra fjernkulturelt land	69*	0.0003
Å ha omfattende vennekontakt innenfor boligområdet	31*	0.0145

* signifikant på min. 0.05 nivå

Regresjonsanalysen viser at for de beboerne som er ute i området er den gjennomsnittlige tiden ute 136 minutter, eller 2 timer og 16 minutter. Dette er all samlet tid, enten en handler, er på veien, ute på vei til eller fra gjøremål utenfor området, er på møter i området, sitter på kafé eller liknende.

Tabellen viser at når individuelle karakteristika holdes konstant, vil boligtypen beboeren bor i ha betydning for antall minutter tilbrakt ute i området. Når materialet analyseres samlet (alle casene sammen) vil det å bo i *høyblokk* redusere antall minutter tilbrakt ute i nærområdet med

12 minutter. Å bo i *rekkehus* reduserer tiden ute med 5 minutter, mens det å bo i *lavblokk* øker med hele 39 minutter⁸.

Videre viser tabellene med all tydelighet at de individuelle karakteristika som ble analysert i del 2 har sterke og selvstendige betydninger for hvor mye tid den enkelte tilbringer i sitt boligområde. Å være arbeidsledig øker tidsbruken ute i nærområdet med nesten tre kvarter, mens det å være utearbeidende reduserer med 12 minutter.

Den tredje typen forklarende faktorer som er presentert, viser til beboernes lokale orientering som viktig for deres tidsbruk lokalt. Regresjonsanalysen viser at også disse variablene har en selvstendig betydning for hvor mye tid den enkelte tilbringer ute i området. Det å ha barn i husholdet øker i begrenset grad den tiden som tilbringes ute, men det å være fra området øker med nesten 40 minutter. Også det å ha lokale venns psrelasjoner øker tiden tilbrakt ute i området med en halv time (31 minutter).

Signifikans og gyldighet

Som det framgår av målet R_2 (tabell 15) er modellens samlede forklaringsverdi begrenset. De ni variablene som inngår i modellen kan bare forklare en svært begrenset del av den samlede variasjonen i beboernes tidsbruk. Selv om alle dataene er innhentet v r og høst, er det tilfeldig hvilke dager beboerne fylte ut skjemaet. Det er grunn til å tro at dersom vi hadde kunnet kontrollere for *været* på referansedagen, ville dette økt variabelens forklaringskraft betraktelig.

Modellen er imidlertid signifikant på 0.0001 nivå og fire av de ni variablene er også signifikante på 0.05 nivå. Dersom vi bare forholder oss til de signifikante variablene, bekrefter de resultatene fra krysstabuleringen tidligere: Boligtype og lokal orientering har begge selvstendig betydning for hvor lenge beboerne er ute i eget nærområde, og betydningen er i omtrent samme målestokk. Hver av de tre faktorene å bo i lavblokk, å ha venner i området og å være oppvokst i området øker tiden med mellom 31 og 39 minutter. I tillegg er det også slik at beboere med innvandrerbakgrunn tilbringer langt mer tid ute enn beboere med norsk bakgrunn.

Faktorer som påvirker om beboerne tilbringer tid ute i området

Vi skal se om det er de samme faktorene som påvirker sannsynligheten for at en beboer tilbringer tid ute overhodet. Vi har her delt respondentene i t  grupper, de som tilbringer 15 minutter eller mer ute i nærområdet og de som tilbringer mindre enn 15 minutter. Disse har vi satt til "null", de er ikke ute. Denne analysen er gjennomført som logistisk regresjon. Den avhengige variabelen er dikotom: tilbringer tid ute eller tilbringer ikke tid ute. Koeffisientene i tabell 15 viser økning i sannsynligheten for at den avhengige variabelen blir 1, dvs. at de tilbringer noe tid ute.

⁸ Som det fremgår av modellen for analysen er bygård variabelen de andre boligtypevariablene sammenliknes mot.

Tabell 16: Logitanalyse, sannsynlighet for å tilbringe tid ute i boligområdet

Signifikans = 0.0001	Estimat	Forklart sannsynlighet	Prob > T
Intercept	- 0.3289	33 %	0.0049
Å bo i lavblokk	0.3971	10 %*	0.0047
Å bo i rekkehus	0.173	0 %	0.9057
Å bo i høyblokk	0.1993	5 %	0.1697
Å være oppvokst i boligområdet	- 0.3221	- 8 %*	0.0221
Å være utearbeidende	- 0.1501	- 4 %	0.1629
Å være arbeidsledig	- 0.8084	- 18 %*	0.0044
Å ha barn i husholdet	- 0.5770	- 13 %*	0.0001
Å være førstegenerasjons innvandrere fra fjernkulturelt land	0.2659	7 %	0.1353
Å ha omfattende vennekontakt innenfor boligområdet	- 0.3510	- 8 %*	0.0082

Tabellen viser at variablene knyttet til boligtype har en annen betydning når vi måler sannsynlighet for om beboerne er ute i området eller ei. Når det gjelder boligtypen er det slik at lavblokk øker sannsynligheten for at beboeren *ikke* er ute overhodet, det samme gjelder for høyblokk. En vesentlig andel av beboerne i blokkbebyggelse, lav eller høy, tilbringer ikke tid ute i området overhodet.

Vi skal sammenstille dette med resultatene fra forrige tabell:

- Det å bo i lavblokk reduserer sannsynligheten for å være ute, men de beboerne som bor i lavblokk og som går ut, er lenger ute enn beboere i andre boligtyper.
- Betydningen av å bo i høyblokk er annerledes. Også denne boligtypen reduserer sannsynligheten for at beboerne er ute i området, og dersom beboerne først går ut, er de kortere ute enn andre.

En viktig grunn til at en vesentlig andel av beboerne i lavblokker ikke er ute i området overhodet, skyldes trolig at det i denne typen boliger også bor en del funksjonshemmede beboere. Dette gjelder begge de to forstadsområdene, der andelen med lavblokker er høyest.

Tabellen viser forøvrig at variablene som måler beboerens *lokale orientering* virker i samme retning når det gjelder om beboerne er ute overhodet. Det å ha barn i husholdet øker sannsynligheten for at vedkommende er ute (13 %). Det å være oppvokst i området øker sannsynligheten for å være ute og, som tidligere vist, øker dette antall minutter den enkelte tilbringer ute. Samme forholdet gjelder for de som har venner innenfor området, det øker sannsynligheten for at beboeren er ute overhodet (8 %) og når de er ute, er de ute lenger.

Beboernes *tilgjengelige tid* har vi målt med arbeidsledighet og yrkesaktivitet. Vi har tidligere sett at de arbeidsledige tilbringer vesentlig mer tid ute enn andre beboere. I tabellen ovenfor ser vi at det blant dem er færre som ikke er ute. Sannsynligheten for at en beboere ikke bruker sitt område overhodet reduseres med 18 %, dersom vedkommende er arbeidsledig.

Det er viktig å få fram at det er nyanser i hvordan denne gruppen beboere bruker sitt område. Selv om mange av dem tilbringer mye tid i nærområdet og følgelig må ha mange lokale gjøremål, er det altså en stor del av de arbeidsledige som ikke er ute i området.

For beboere med fremmedkulturell bakgrunn er forholdet annerledes. Tidligere så vi at beboere oppvokst i fremmede kulturer tilbrakte over en time *mer* ute i området enn sine norskfødte naboer. Denne siste tabellen viser at sannsynligheten for ikke å være ute øker med 7 %, dersom beboeren har fremmedkulturell bakgrunn.

Avslutning

I dette notatet har vi sett på den samlede tiden beboere tilbringer i sitt boligområde, i fire ulike områder. Vi har forsøkt å identifisere forhold som kan forklare variasjonen i tiden den enkelte tilbringer utenfor boligen, men innenfor området. Det er klart at den tiden beboerne tilbringer i sitt nærområde er begrenset, sammenliknet med den tiden vi tilbringer utenfor området og sammenliknet med den tiden vi tilbringer inne i boligen. Til tross for dette er det langt fra ubetydelig hvor mange minutter beboerne i de fire områdene i gjennomsnitt oppholder seg innenfor boligområdet, men utenfor egen bolig. Gjennomsnittlig bruker beboerne 1,8 timer ute i eget område (mellom 06.00 og 24.00 en hverdag).

Forskjellene er store, og analysen har dreid seg om å finne forhold som kan forklare variasjonene. Våre forklaringsforhold kan deles i fire:

- Trekk ved områdets gatestruktur og overordnede utforming
- Trekk ved boligene og de nærmeste omgivelsene
- Beboernes tilgjengelige tid, slik en antar at den er ut fra livssituasjonen
- Beboernes livsfase og lokale orientering

Liten sporbar effekt av gode gatenett

Fordi vi ønsket å trekke noen tråder tilbake til planlegging av boligområder, var vi opptatt av å se om trekk ved den fysiske utformingen kunne antas å ha noen selvstendig betydning for tiden den enkelte tilbringer ute i eget område. Først og fremst ønsket vi å se om trekk ved selve utformingen av området kunne forklare variasjonene i tidsbruken. Med referanse til bypopulistisk tradisjon og et forsøk på å konkretisere en neotradisjonell forestilling om hvordan en optimal bystruktur øker antall fotgjengere og uteliv i området, har vi sett om bebyggelsen og gatestrukturen i de fire områdene har noen betydning for tidsbruken. Selv om ett av områdene utmerker seg med en god utforming, vurdert ut fra forhold som antas å fremme fotgjengere, kan dette i liten grad forklare variasjoner i den enkeltes tidsbruk. Forskjellene i tidsbruken var vesentlig større innenfor hvert case, enn mellom dem. Dette *kan* skyldes at områdene er totalt sett mer like enn de er forskjellige. Det er for eksempel ett viktig fellestrekk i alle de fire områdene - den sterke orienteringen mot kollektiv transport. I begge forstadsområdene er bebyggelsen sentrert rundt kollektivknutepunkt, og langt de fleste boligene ligger i gangavstand fra disse. I begge sentrumsområdene er det også kort vei til kollektive tilbud, og ikke minst er det kort vei til butikker og andre tilbud. Videre er det slik at selv om sentrumsområdene bruker langt mindre areal enn forstadsområdene, er alle områdene relativt tett bebygde, sammenliknet gjennomsnittlige områder i landet. Dette kan forklare at vi bare finner små forskjeller når vi leter etter forklaring på områdenivå. Det er imidlertid mulig at betydningen av gatenettet er marginal sammenliknet med andre forhold. Et fullgodt svar på disse spørsmålene krever imidlertid sammenlikning av langt flere områder enn de fire vi har data fra her. I analysen finner vi at forskjellene i tid tilbrakt ute i området samvarierer med utformingen av den boligen beboeren bor i. Sammenhengen er slik at beboere i lavblokk er *mer* ute enn gjennomsnittet, mens beboere i høyblokk er *mindre* ute.

Lokal orientering betyr mer enn tilgjengelig tid

Neste i analysen har vært å teste om sammenhengen mellom tid og boligtype holder seg også når en trekker inn andre forklaringer. En relevant forklaring er beboerens tilgjengelige tid. I tillegg har vi trukket inn det vi i tidligere analyser har betegnet som beboernes lokale orientering. Vi finner da to ting; tilgjengelig tid forklarer *noe* av forskjellene i tidsbruken, men beboerens lokale orientering forklarer *mye*. Boligens utforming har imidlertid en selvstendig og signifikant betydning, selv når det kontrolleres for variablene som måler tilgjengelig tid og lokal orientering.

Når det gjelder beboernes tilgjengelig tid, målt ut fra beboernes forpliktelser på andre arenaer, er det slik at utarbeidende tilbringer mindre tid ute i nrområdet, mens arbeidsledige tilbringer vesentlig mer tid ute. Individuelle preferanser har også stor betydning. Beboere med det vi har betegnet som lokal orientering, bruker i gjennomsnitt 40 minutter mer ute i eget område.

Det er også interessant at første generasjons innvandrere fra flerkulturelle strøk gjennomsnittlig bruker mer tid ute i området enn øvrige beboere. Dette er hovedbildet, men for både innvandrere og arbeidsledige spiller tydeligvis helt lokale spesifikke forhold inn i deres tidsbruk i eget område.

Lavblokk fremmer, høyblokk hemmer

Analysen viser også at når disse individuelle forholdene holdes konstante, har boligen fortsatt en betydning for hvor mye tid som tilbringes ute i området. Dette tyder på at boligens utforming har en selvstendig betydning for tidsbruken lokalt. Når individuelle karakteristika holdes konstant, reduseres gjennomsnittlig antall minutter ute i området med et drøyt kvarter, dersom beboeren bor i høyblokk. Tilsvarende øker tiden ute med et knapt kvarter, dersom beboeren bor i lavblokk.

- atteraktivitet i boligens nære omgivelser

Innledningsvis pekte vi på et planleggingsparadigme innen byutvikling, hvor en ser det som etterstrebbar å skape livlige uteområder og få beboerne til å ferdes mye ute i nrområdet. Dersom en ønsker å øke aktivitetene og den samlede tidsbruken, kan det være relevant å se på Gehls inndeling i ulike typer aktiviteter (nødvendige aktiviteter, følgeaktiviteter og valgfrie aktiviteter). Analysen viser at det en kan betegne som valgfrie aktiviteter (som "å gå tur i området") i alle områdene var mer utbredt enn følgeaktiviteter (som "å sitte på benkene" eller "gå i parkene"). Indre Bergen er et typisk eksempel på dette. Der var det særlig mange som svarte at de gikk daglig eller ukentlig "tur i området", mens andelen som svarte at de satt på benkene ute var svært lav (17 %). Dette til tross for at nettopp indre Bergen har fått anlagt gatetun og sitteplasser som ledd i byfornyelsen. Det innebærer ikke at opparbeidelse av gårdsrom, tun og plasser er bortkastet. Tvert om kan det nettopp være at høye estetiske kvaliteter i nabolaget er med på å få beboerne til å gå ut en tur. Poenget er at benker, plener og parker brukes lite, og minst av de i høyhusene. Dersom fysisk opprusting av uteområder skal brukes som virkemiddel for å øke beboernes tid og aktiviteter i nrområdet, for eksempel ved at en forsøker å øke følgeaktiviteter, bør høyblokker vies særlig oppmerksomhet.

- utfordringer for høyblokkområder

I alle områdene har det vært utført opprusting av uteområdene i umiddelbar nærhet av høyhusene i noen av de fire studieområdene, men i relativt begrenset omfang. I en tid hvor høyhus igjen er aktualisert og en bypopulistisk tankegang står sterkt, bør en studere mer inngående hva som gjør at høyhus ser ut til å ha en selvstendig, reduserende betydning for beboernes tidsbruk. Et mulig forhold er at det er lang avstand mellom bolig og bakke, og at det derfor for enkelte kan være en liten barriere å komme seg ut. Et annet forhold er knyttet til mengden beboere og muligheten for å gjenkjenne hverandre. Det kan være vanskelig for beboere i høyblokker å gjenkjenne naboer og å vite hvem som hører hjemme i blokken og hvem som er besøkende. Dette kan igjen skape usikkerhet og utrygghet og redusere ønsket om å oppholde seg i nærområdet. Ved nybygging er det mulig å påvirke disse forholdene, ved å bygge i mindre dimensjoner og ved å organisere leilighetene i avgrensede enheter. I nye så vel som eksisterende bebyggelser, er det mulig å bryte mangelen på gjenkjennelighet. Et eksempel kan være å etablere forhager. Et annet er å anlegge eksklusive små parseller nær oppgangen forbeholdt spesifikke grupper av beboere (en oppgang og liknende). Det er imidlertid viktig at dette gjøres i tett samarbeid med beboerne slik at deres preferanser for tidsbruk i området blir premissgivende.

Litteratur

Balyig, Flemming (1978): *Angst for kriminalitet*

Christensen, Anne Louise Gjesdal (1991): *Livet i og mellom husene*. Utvalgte artikler om livsform og bymiljø. Oslo. Universitetsforlaget

Ekne Ruud, Marit (1998): *Den lille verden i den store. Beboeres erfaringer med nye bomiljø på Grønland/Nedre Tøyen i Oslo*. Dr. art. avhandling, Universitetet i Oslo

Fainstain, Susan (1994): Rettferdighet, politikk og utviklingen av urbane rom. *Sosiologi i dag* no 3 1994

Følgesvold, Britt Nora (1989): *Bomiljøer på Grünerløkka*. Hovedoppgave i sosiologi. ISO/UiO

Gehl, Jan (1980): *Livet mellom husene – udeaktiviteter og udemiljø*. Universitetsforlaget, København

Horx, Mathias (1995): *Megatrends für de späten neunziger Jahre*. Trendbüro, Econ.

Jacobs, Jane (1965): *The Death and Life of Great American Cities*. New York, Random House

Lange, Tore (1998): *Høyhusdebatten*. Husbankbladet 1998

Lange, Tore (1972): *Høyhus som bolig*. Særtrykk 209, Norges byggforskningsinstitutt

Nordahl, Berit (1996a): *Nabokontakt og deltakelse i indre by. Rapport fra et boligområde i gamle Oslo*. Byggforsknotat 14. Norges byggforskningsinstitutt

Nordahl, Berit (1996b): *Nabokontakt og deltakelse i et forstadsområde. Rapport fra et blandet boligområde i ytre Oslo*. Byggforsknotat 19, 1996. Norges byggforskningsinstitutt

Nordahl, Berit (1996c): *Sosiale relasjoner mellom beboere. Uformell og formell samhandling i forstad og indre by*. Prosjektrapport 199. Norges byggforskningsinstitutt

Perry, Clarence (1939): *Housing for the Machine Age*. Russel Sage Foundation, New York

Sennet, Richard (1976): *The Fall of the Public Man*. New York, W.W. North and Company

Schiefloe, Per Morten (1994): Byvisjoner og byforståelse, *Sosiologi i dag*. Nr. 3

Schiefloe, Per Morten (1985): *Boligområde i bysamfunn* Byforskningsprogrammet, Oslo. Universitetsforlaget

Southworth, Michael (1997): Walkable suburbs. An Evaluation of Neotraditional Communities at the Urban Edge. *APA Journal*

Ås, Dagfinn (1996a): *Å bo i Loddefjord. Rapport om et bomiljø*. Byggforsknotat 16. Norges byggforskningsinstitutt

Ås, Dagfinn (1996b): *Sandviken, et sted å bo. Rapport om et bomiljø*. Byggforsknotat 17. Norges byggforskningsinstitutt

